

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Lukáš Kurka

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Boje o Slovensko 1918-1919 ve vojenských kronikách
Lukáš Kurka

Bakalářská práce
2009

Souhrn

Práce se zabývá líčením ozbrojeného konfliktu mezi Československou republikou a Maďarskem na přelomu let 1918-1919 prostřednictvím vojenských kronik československých pluků.

Nejprve jsou ve stručnosti popisovány okolnosti jež vedly ke vzniku samostatného československého státu s bližším přihlédnutím k vývoji na Slovensku. Následuje vykreslení procesu obsazování slovenského území československým vojskem. Dále popis událostí relativně klidného období mezi koncem ledna a dubna 1919 a důvody, které vedly ke vstupu československých jednotek na maďarské území. Největší část práce se věnuje přímo ozbrojenému konfliktu mezi Československem a Maďarskou republikou rad. Jsou zde zmíněny i zahraničně-politické okolnosti, které tento vojenský střet nezanedbatelnou měrou ovlivňovaly. A samozřejmě i rozřešení celého vojenského konfliktu.

Klíčová slova

vznik Československa – boje o Slovensko – válka - vojenské kroniky –
léta 1918 až 1919

Fighting for Slovakia 1918-1919 in Military Chronicles

Summary

My graduation theses describes the warfare between the Czechoslovakian Republic and Hungary at the turn of the years 1918 and 1919 through records of military chronicles which belonged to Czechoslovakian regiments.

At the beginning I describe facts leading to the foundation of the independent Czechoslovakian state in connection with the situation in Slovakia. Then I write about stages of taking over Slovakian area by Czechoslovakian armed force. The next part deals with stabilized period between the end of January 1919 and April 1919. This chapter also contains the most important reasons which led to Czechoslovakian invasion to Hungary. The main part of my work deals with armed conflict between the Czechoslovakian Republic and the Hungarian Republic of Councils. There are also mentioned different foreign and political events which directly influenced this warfare. Finally I describe the factors which led to the end of this war.

Key words

establishment of Czechoslovakia - Fighting of Slovakia – war – military chronicles – years 1918-1919

Chtěl bych poděkovat především panu Doc. PhDr. Tomáši Jiránkovi, Ph.D. za ochotnou pomoc a odborné konzultace při psaní mé bakalářské práce. Dále všem, kteří mě při psaní podporovali.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. března 2009

Lukáš Kurka

1. ÚVOD	1
2. OBECNÝ NÁSTIN VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	4
2.1. Vztahy Čechů a Slováků v dobách Rakouska-Uherska	4
2.2. Stav Slovenska do začátku první světové války	5
2.3. Český domácí a česko-slovenský zahraniční odboj za první světové války	6
2.4. Slovensko za první světové války	9
2.5. Vznik Československé republiky	11
2.5.1. 28. říjen	11
2.5.2. Martinská deklarace	12
2.6. Situace na Slovensku do příchodu čs. vojsk	13
3. POSTUP OBSAZOVÁNÍ SLOVENSKA ČESKOSLOVENSKÝMI JEDNOTKAMI	17
3.1. První etapa	17
3.2. Druhá etapa	21
3.3. Třetí etapa	23
3.4. Čtvrtá etapa	26
3.5. Politické pozadí obsazování Slovenska	27
4. UDÁLOSTI MEZI KONCEM LEDNA 1919 A KONCEM DUBNA 1919	29
5. VÁLKA S MAĎARSKOU REPUBLIKOU RAD	31
5.1. První fáze války	31
5.2. Odchod italské vojenské mise	38
5.3. Druhá fáze války	40
5.3.1. Maďarská ofenzíva a východní skupina československého vojska	41
5.3.2. Maďarská ofenzíva a západní skupina československého vojska	44
5.3.3. Slovenská republika rad	47
5.3.4. Vývoj v pohledu na válku v Československu	47
5.3.5. Boje až do příměří na východním úseku.	48
5.3.6. Boje až do příměří na západním úseku.	49
5.4. Zásah Dohody	56
5.5. Mírová smlouva v Trianonu	56
6. ZÁVĚR	58
7. PRAMENY A LITERATURA	60

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se pokusím zobrazit působení československých vojenských jednotek v bojích o Slovensko v letech 1918-1919 prostřednictvím kronik jednotlivých pluků. Mimo to se zaměřím na případnou rozdílnou interpretaci bojů ve vojenských kronikách a v dílech historiků. Kromě základních pramenů, které představují vojenské kroniky, se budu opírat o některé další historické práce, jež se touto tematikou také zabývají.

Použitou literaturu je možné rozdělit na díla, která se problematikou bojů na Slovensku v letech 1918-1919 zabývají pouze okrajově, a na ty, které této otázce věnují celou či alespoň podstatnou část práce.

Ke druhé skupině patří i kniha slovenského historika Mariána Hronského *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*.¹ Autor zde podává ucelený přehled o vzniku Československa, zaměřený na začlenění Slovenska do společného státu. Značná část práce je věnována i ozbrojenému konfliktu s Maďarskem a následnému mírovému ujednání v rámci Versailleské mírové konference. Dílo je přehledné, čtivé a patřilo k nejčastěji využívaným. Další důležitý zdroj informací představovala kniha kolektivu autorů v čele se Jiřím Bílkem s názvem *Vojenské dějiny Československa*.² Proces obsazování slovenského území a bojů s Maďary je zde popisován poměrně přehledně a podrobně. Jedinou nevýhodu tohoto díla spatřuji v roce vydání 1987. Skutečnost, že kniha vyšla ještě za dob totality, se neodráží ve faktografické nepřesnosti – tyto údaje se totiž shodují i dalšími pracemi – ale především v náhledu na ozbrojený konflikt Československa s Maďarskou republikou rad a v dle mého názoru zbytečně velkém prostoru, který je zde věnován existenci Slovenské republiky rad. Jak již napovídá název publikace českého historika Dušana Tomáška - *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*³ – pojednává tato práce přímo o vojenském konfliktu mezi Československem a Maďarskem. Bohužel kniha postrádá poznámkový aparát a ani přehlednost není její silnou stránkou. Jednotlivé kapitoly jsou velmi krátké, a tak ve mne dílo navozuje dojem roztržitosti. Z nejstarší literatury se přímo k tomuto tématu vztahují například práce Zdeňka Ježka⁴ a Karla Vondráčka.⁵

Z použitých odborných studií se na vylíčení událostí spojených s válečným konfliktem zaměřují články Mariána Hronského *Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR*

¹ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4.

² BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987.

³ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6.

⁴ JEŽEK, Zdeněk. *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*. Praha, 1928.

⁵ VONDRÁČEK, Karel. *Boje na východním Slovensku v květnu a červnu 1919*. Bratislava, 1936.

s Maďarskom v roku 1919,⁶ Radko Břacha *Válka o Slovensko 1919 a francouzská vojenská mise v Československu*⁷ a *Příjezd francouzské vojenské mise do Prahy v únoru 1919*⁸ a Hana a Miroslava Mudrových *Generál M. C. J. Pellé a Československo*.⁹ Posledně jmenovaná studie se zabývá působením tohoto generála v Československu. Jak již z názvů článků historika Radko Břacha¹⁰ vyplývá, zaměřuje se tento autor na vykreslení okolností příjezdu francouzské vojenské mise a její činnosti v bojích o Slovensko. Marián Hronský vystihuje politické okolnosti plánované československé ofenzívy, proti Maďarské republice rad, popisuje samotné provedení a příčiny, jež vedly k jejímu neúspěchu.

Další použité práce se zabývají převážně samotným vznikem Československé republiky. Starší práce Václava Chaloupeckého *Zápas o Slovensko 1918*¹¹ je zaměřená především na vykreslení důvodů, které vedly ke slovenskému souhlasu se vznikem společného československého státu. Kniha slovenského historika Dušana Kováče *Dějiny Slovenska*¹² popisuje mimo jiné i československý zahraniční a domácí odboj ze slovenského pohledu. Autor se zde snaží o objektivní náhled. Práce je přehledná i čtivá. Myslím si, že téměř žádná práce o vzniku Československa se nemůže obejít bez knih Ferdinanda Peroutky *Budování státu*.¹³ Toto poměrně rozsáhlé dílo podává ucelený přehled o vzniku ČSR a prvních letech její existence. Jelikož nebyl autor historikem, nýbrž předním novinářem prvorepublikového Československa, postrádá práce poznámkový aparát. Ale tento nedostatek dílo nahrazuje čtivostí a širokou škálou problémů, jimiž se zabývá. Zároveň podává oficiální výklad vzniku Československé republiky z pohledu hradní politiky. Určitou opozici vůči tomuto výkladu představuje kniha Josefa Kalvody *Genese Československa*.¹⁴ Autor se zde snaží o objektivní pohled, a proto poukazuje i na některé chyby T. G. Masaryka. Kniha historika Jana Galandauera¹⁵ se zabývá především okolnostmi, které předcházely vzniku samostatného československého státu. Události po vyhlášení Československa již nejsou

⁶ HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 5-34.

⁷ BŘACH, Radko. *Válka o Slovensko 1919 a francouzská vojenská mise v Československu*. In *Vojenská história*. 7. 4. Bratislava, 2003. Nezářadováno. ISSN 1335-3314.

⁸ BŘACH, Radko. *Příjezd francouzské vojenské mise do Prahy v únoru 1919*. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1997. ISSN 0018-2583. s. 26-47.

⁹ MUDROVÁ, Hana. MUDRA, Miroslav. *Generál M. C. J. Pellé a Československo*. In *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 143-161.

¹⁰ Radko Břach je také autorem monografie *Generál Maurice Pellé: první náčelník hlavního štábu čs. branné moci*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7278-380-9.

¹¹ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930.

¹² KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-267-7.

¹³ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. A PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. II. 3. vydání. Praha, 1991. 80-7106-040-2 a 80-7106-037-2.

¹⁴ KALVODA, Josef. *Genese Československa*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-09-8.

¹⁵ GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady*. Praha, 1988.

předmětem této práce. Nejvýznamnějším dílem s ohledem na česko-slovenské vztahy je kniha Jana Rychlíka *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*.¹⁶ Jedná se o zcela objektivní a podrobný pohled na tuto problematiku. Ze slovenských autorů se tématikou začlenění Slovenska do Československa zabývají například práce Lubomíra Liptáka¹⁷ a nacionalisty Milana Stanislava Ďurici.¹⁸

Z použitých studií se zmíním pouze o článku Pavly Vošahlíkové *Češi na Slovensku – Slováci v Čechách a na Moravě. Tvůrci legend a mýtů na přelomu 19. a 20. století*,¹⁹ ve kterém jeho autorka vystihuje hlavní okolnosti vzájemného vnímání a poznávání českého a slovenského národa.

Jak již bylo řečeno na začátku, základní pramen bakalářské práce představují vojenské kroniky jednotlivých československých pluků. Bohužel jsem nemohl využít všech kronik, protože některé se vůbec nedochovaly a nebo jsou uloženy na Slovensku (to se týká pluků, které byly založeny na Slovensku). Celkem se mi podařilo čerpat údaje ze 12 kronik.

Jednotlivé kroniky se od sebe často liší. A to nejen podrobností záznamů, ale i formální úpravou. Stručnost kronikářova zápisu – autory kronik byli většinou štábní důstojníci jednotlivých pluků – je někdy způsobena i jinými okolnostmi, než pouze tím, že by se pluk bojových akcí nezúčastnil. Příkladem může být Kronika pěšího pluku 6, zde se totiž uvádí, že podrobnou činnost pluku v bojích na Slovensku obsahují tzv. polní deníky,²⁰ které se bohužel nedochovaly. Co se týče formální úpravy, tak některé kroniky vynikají na první pohled výbornou přehledností a orientace v záznamech je velmi snadná. Je tomu tak mimo jiné u Kroniky pěšího pluku 31²¹ nebo Kroniky pěšího pluku 46.²² Obtížnější situace nastává u kronik, které postrádají dělení na menší kapitoly²³ nebo dokonce číslování jednotlivých stránek.²⁴ S čitelností kronik – s výjimkou některých maďarských názvů slovenských vesnic – nebyl žádný problém.

¹⁶ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6.

¹⁷ LIPTÁK, Lubomír. *Slovensko ve 20. storočí*. Bratislava, 2000.

¹⁸ ĎURICA, Milan Stanislav. *Dějiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava, 1996. ISBN 80-08-01427-X.

¹⁹ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Češi na Slovensku – Slováci v Čechách a na Moravě. Tvůrci legend a mýtů na přelomu 19. a 20. století*. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4. s. 7-22.

²⁰ Vojenský ústřední archiv, (dále VÚA). Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 512. Kronika pěšího pluku 6 „Hanácký“ za rok 1918-1919. s. 40.

²¹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 512. Kronika pěšího pluku 6 „Hanácký“ za rok 1918-1919.

²² VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920.

²³ Například VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 299/II. Kronika pěšího pluku 13. A nebo VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 28 „Tyrše a Fügnera“ na rok 1919-1929.

²⁴ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 393/II. Kronika jezdeckého pluku 7 na rok 1918.

2. Obecný nástin vzniku Československé republiky

2.1. Vztahy Čechů a Slováků v dobách Rakouska-Uherska

Rakousko-uherským vyrovnáním z roku 1867 byla možnost blízké spolupráce Čechů a Slováků velmi ztížena. Již od poloviny 19. století považovali političtí představitelé obou národů za podmínku spolupráce vzájemné poznání. Splnění této podmínky se ukázalo jako velmi složité ještě před rozdělením říše na dvě samostatné části. Kromě politiků se o vzájemné poznávání starali také umělci, vědci a další kulturní pracovníci. Přes jejich velkou snahu panovalo na obou stranách stále mnoho nepochopení, iluzí a mýtů.²⁵

Situace se poněkud zlepšila na přelomu 19. a 20. století v souvislosti s rozvojem tisku. „*Na Slovensku a zejména v Čechách a na Moravě přibylo novin, časopisů i jejich čtenářů. Navíc v nich bylo možno nalézt mnohem více článků o českém a slovenském životě i o vzájemných vztazích.*“²⁶ Dalším přínosem pro oboustranné poznávání byly cesty na Slovensko, do Čech a na Moravu. Češi odcházeli na Slovensko především jako obchodníci, podnikatelé, ale i jako turisté. Vzájemné hospodářské styky byly pod patronací Československé jednoty²⁷ a rok od roku sílily. Z řad Slováků přicházeli do českých zemí v důsledku tvrdé maďarizace převážně studenti. Nejednalo se pouze o vysokoškoláky, ale i o studenty středních škol. Právě z příslušníků této mladé slovenské generace vyrůstali zastánci česko-slovenské vzájemnosti a zároveň kritici činnosti Slovenské národní strany.²⁸ „*Skupina mladé slovenské inteligence působící v Čechách a na Moravě nebyla sice nikdy příliš početná, vzhledem k možnostem veřejně působit a vystupovat však značně ovlivnila obraz Slovenska v českých zemích.*“²⁹

Od devadesátých let 19. století vzniká uvnitř Slovenské národní strany hnutí tzv. hlasistů. Jeho příslušníci pocházeli právě z řad slovenských studentů, kteří své vzdělání získali v českých zemích. Jména se jim dostalo podle časopisu Hlas, který vycházel od roku 1898 až do roku 1904, kdy byl uherskými úřady zakázán. Hlasisté byli propagátory české

²⁵ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. Češi na Slovensku – Slováci v Čechách a na Moravě. Tvůrci legend a mýtů na přelomu 19. a 20. století. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4. s. 8-9.

²⁶ Tamtéž. s. 12.

²⁷ Spolek rozvíjející česko-slovenskou vzájemnost. Mezi léty 1908-1914 v Luhačovicích pořádal porady českých a slovenských kulturních, hospodářských a politických pracovníků.

²⁸ Tito studenti se v českých zemích setkávali s programem česko-slovenské vzájemnosti Tomáše Garrigua Masaryka a SNS kritizovali kvůli její politické pasivitě. Svůj vzor viděli v české „drobečkové“ politice. RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6. s. 37.

²⁹ Tamtéž. s. 17.

kultury a česko-slovenské vzájemnosti. A jejich nejvýznamnějšími představiteli na Slovensku byli Vavro Šrobár³⁰ a Pavel Blaho.³¹

2.2. Stav Slovenska do začátku první světové války

Jak již bylo zmíněno výše, v souvislosti s otázkou česko-slovenských vztahů v rámci podunajské monarchie nastalo na Slovensku po rakousko-uherském vyrovnání období velmi tvrdé maďarizace. Maďarské úřady zakázaly činnost významné slovenské kulturní instituce Maticy Slovenské a od roku 1875 již neexistovala jediná střední škola, jejíž výuka by byla vedena ve slovenském jazyce.³² „*Nepropustný maďarský systém počínal od škol měšťanských, už v těch se ani na jedné nevyučovalo slovensky. Také na žádné ze škol odborných. Nebylo jediného slovenského učitelského ústavu, aby se na něm vzdělávali učitelé slovenští. Tak odstraňovala vláda pomalu zjev slovenského učitele vůbec. Měl jich být nedostatek, i kdyby jich byla potřeba. Dokonce ani jediná dětská opatrovna nebyla vedena slovensky, děti byly navykány maďarštině od prvního styku se světem. Slovenština se udržovala jen ještě na malém zbytku škol obecných. R. 1910 bylo na Slovensku 3862 obecných škol. Z těch bylo jen 482 slovenských (ale i těm byla uložena povinnost vyučovat až 18 hodin týdně maďarsky), ostatní sloužily maďarizaci. Jak rychle tempo maďarizace pokračovalo, je zřejmé z toho, že r. 1913 zbývalo už jen 344 škol slovenských.*“³³

Maďarizační tlak se projevoval i v politické sféře. Počet slovenských poslanců v uherském parlamentu dosáhl po volbách v roce 1906 čísla sedm, což byl nejlepší výsledek za celou dobu existence Rakouska-Uherska. Po volbách v roce 1910 měli slovenští poslanci pouze dva mandáty. To je opravdu málo, vzhledem k tomu, že v uherském parlamentu zasedalo 413 poslanců.³⁴ Nejvýznamnější slovenskou politickou organizací byla Slovenská národní strana, „*kteřá měla dvě křídla: martinské, odvracející se od Čechů a žijící v beznadějně myšlence, že jednou Rusko přinese osvobození rakouským Slovanům, tak jako osvobodilo Slovany balkánské, a křídlo Hlasistů, slovenských realistů, kteří uvědomováním*

³⁰ (*1867 a †1950) Velký stoupenec čechoslovakismu a T. G. Masaryka. Jeden ze zakladatelů časopisu Hlas. Po vzniku ČSR hlavním představitelem slovenské politiky.

³¹ (*1867 a †1927) Slovenský lékař, publicista a politik. Jeden ze zakladatelů časopisu a Hlas. Později jedním ze signatářů Martinské deklarace.

³² O likvidaci slovenského školství se zmiňuje například historik Jan Rychlík, který uvádí, že: „*do roku 1874 byla zlikvidována všechna slovenská gymnázia, od roku 1879 bylo zavedeno povinné vyučování maďarštiny i na nemaďarských církevních školách a r. 1907 byl počet předmětů vyučovaných maďarsky značně rozšířen.*“ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6. s. 32.

³³ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 132.

³⁴ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930. s. 20.

*širších vrstev a dosti živým stykem s českou kulturou snažili se „drobnou“ a „neslavnou“ prací povzbuditi slovenský lid k politické i kulturní aktivitě“.*³⁵

Velkým problémem pro slovenské národní hnutí byla neexistence centrálního místa, odkud by se do celé země šířila slovenská kultura. Hnutí tak bylo rozdrobeno do malých slovenských městeček, jakými byly například Turčianský sv. Martin, Ružomberok, Liptovský sv. Mikuláš, Skalica a další.³⁶

2.3. Český domácí a česko-slovenský zahraniční odboj za první světové války

Před začátkem první světové války si asi žádný český politik nedokázal představit, že by se Rakousko-Uhersko mohlo rozpadnout. Po jejím vypuknutí se téměř všechny české politické strany postavily na stranu Rakouska-Uherska, i když každá z jiného důvodu. Mladočeši tak učinili proto, že doufali v rakouské vyřešení české otázky, národní sociálové byli proti carskému režimu, agráři očekávali rakousko-uherské vítězství a sociální demokracie byla prorakouská již před válkou. Výjimku mezi mladočechy tvořil jejich předseda Karel Kramář. Již před válkou měl dobré styky s ruským prostředím a byl zastáncem myšlenky ruského panství nad českými zeměmi. Ve své politice pokračoval i za války.³⁷ Myšlenkou na vymanění se z područí Rakouska-Uherska se zabýval i Tomáš Garrigue Masaryk. Navrhoval vznik samostatného českého státu s přidružením Slovenska.³⁸ Prostřednictvím svých anglických přátel – Setona-Watsona³⁹ a Steeda⁴⁰ – se nechal informovat o válečných plánech Dohody. Zároveň také využíval sítě „svých vlastních informátorů, zvláště v ústředních vídeňských úřadech, kteří mu dodávali vojenská, ekonomická, finanční a politická data zpravodajského rázu“⁴¹ k tomu, aby se tyto informace dostaly do rukou britské vlády. Na sklonku roku 1914 vycestoval do zahraničí, jeho protirakouské aktivity byly vyzrazeny a Masaryk tak na doporučení Edvarda Beneše raději zůstal v emigraci. V březnu 1915 vznikla v Praze tajná organizace s názvem Maffie. V jejím čele stáli Přemysl Šámal, Edvard Beneš, Josef Scheiner, Karel Kramář a Alois Rašín. Tato organizace nebyla zastřešující organizací české politické scény, i když měla s většinou stran

³⁵ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930. s. 20-21.

³⁶ Tamtéž. s. 21.

³⁷ KALVODA, Josef. *Genese Československa*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-09-8. s. 45.

³⁸ Tamtéž. s. 52.

³⁹ Robert William Seton-Watson (*1879 a †1951) byl publicista a historik. Zabýval se dějinami slovanských národů. Přívrženec zřízení samostatného československého státu.

⁴⁰ Henry Wickham Steed (*1871 a †1956), publicista, historik, politický redaktor londýnského deníku Times.

⁴¹ Tamtéž. s. 48.

alespoň určité kontakty. Zároveň si udržovala styky s politickými emigranty. Na Masarykovy výzvy, aby se k politické činnosti v zahraničí připojily i další významné politické osobnosti z českých zemí, odcestoval v květnu 1915 do Švýcarska poslanec Jaroslav Dürich, stoupenec Kramářovy novoslovanské myšlenky.⁴²

Ani Češi žijící v zahraničí nelenili. Již v srpnu 1914 byla carskou vládou uznána Česká družina jako vojenská jednotka. V jejím čele stál Václav Vondrák, který při slavnostní příležitosti přísahy na náměstí sv. Sofie v Kyjevě prohlásil, že se český a slovenský národ přihlásil k boji za svojí svobodu, nezávislost a samostatný stát. Ruská vláda sice neposkytla Čechům a Slovákům žádné záruky ohledně poválečného uspořádání, ale i tak počet sloužících mužů neustále rostl.⁴³

Ve Spojených státech amerických vzniklo počátkem září 1914 České národní sdružení s předsedou Ludvíkem Fisherem. Tato organizace stála v čele českého zahraničního odboje v USA. Hlavním představitelem Slováků v Americe byla tzv. Slovenská liga, která situaci na Slovensku sledovala již před první světovou válkou. Po jejím vypuknutí se přiklonila k myšlence společného státu Čechů a Slováků, ale s autonomním postavením Slovenska. Představitelé Slovenské ligy se proto od počátku stavěli proti tomu, aby byl nový společný stát pouze obnovou bývalého českého státu, rozšířeného o Slovensko. Dne 25. října 1915 na sjezdu v Clevelandu došlo k sjednocení Českého národního sdružení se Slovenskou ligou s tím, že se obě sdružení stala mluvčím česko-slovenského hnutí za nezávislost v USA.⁴⁴

A konečně ve Francii byla založena z popudu různých českých zahraničních organizací Národní rada, jejímž čestným předsedou byl zvolen Ernest Denis.⁴⁵

Na domácí (české) politické scéně se protirakousky projevoval hlavně Karel Kramář a další členové Maffie. Jejich aktivita se brzy dostala do hledáčku rakouských úřadů, a tak byli v průběhu roku 1915 pozatýkáni jak Kramář, tak i Rašín se Scheinerem. Benešovi se podařilo včas uprchnout za Masarykem do zahraničí. Tyto zásahy velmi výrazně paralyzovaly domácí odbojové hnutí, které se vzpamatovávalo až do roku 1917. Rašín s Kramářem byli obžalováni z velezrady a odsouzeni k trestu smrti. Tento rozsudek měl velmi velký význam pro vnímání české otázky v zahraničí. „*Jestliže byl vůdčí český poslanec odsouzen k smrti, usuzovali Spojenci, cíle Čechů nemohou být slučitelné se záměry Rakousko-Uherska. Rozpory mezi*

⁴² KALVODA, Josef. *Genese Československa*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-09-8. s. 54-55.

⁴³ Tamtéž. s. 66.

⁴⁴ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6. s. 45-46.

⁴⁵ (*1849 a †1921) Francouzský historik, politik a bohemista. Přívrženec české samostatnosti a ochránce českých národních práv. Založil časopis *La Nation Théque* (Český národ).

*Čechy a tímto státem nemohou být tedy vyřešeny mírovou cestou, nýbrž pouze silou.*⁴⁶ Oba politici nakonec smrti unikli v rámci všeobecné amnestie po nástupu nového císaře Karla.⁴⁷

Jednotlivé skupiny česko-slovenského zahraničního odboje nadále pokračovaly v šíření protirakouské propagandy. V dubnu 1916 vznikla Česko-slovenská národní rada, jako centrální odbojová organizace. Jejím předsedou se stal Tomáš Garrigue Masaryk. Hlavním cílem Česko-slovenské národní rady bylo posílení autority zahraničního odboje prostřednictvím československých vojenských jednotek, jež vznikaly z Čechů a Slováků žijících v zahraničí a z válečných zajatců obou národů.⁴⁸ Tyto jednotky známé jako legie vznikaly kromě Ruska nově také ve Francii a v Itálii.⁴⁹

Se vstupem Spojených států amerických do války v roce 1917 se kvantitativní i kvalitativní převaha klaní na stranu Dohody. Prezident Wilson se sice vyslovil pro právo na sebeurčení národů, ale to ještě neznamenalo nutný rozpad Rakouska-Uherska.

V květnu 1917 byl od počátku války poprvé svolán rakouský parlament. Čeští poslanci sdružení v Českém svazu zastávali stále loajální stanovisko k říši. Ke změně postoje přiměl většinu z nich až Manifest českých spisovatelů,⁵⁰ který podepsalo 222 českých umělců a spisovatelů. Dne 30. května 1917 vystoupili čeští poslanci na půdě rakouského parlamentu s požadavky přeměny monarchie ve federální stát a spojení Čechů se Slováky.⁵¹

O dalších událostech se zmíním pouze stručně. 8. ledna 1918 přednesl americký prezident Wilson svých „14 bodů“. Program mimo jiné obsahoval požadavek práva na sebeurčení národů Rakouska-Uherska. Dne 31. května uzavřel předseda Česko-slovenské národní rady Masaryk v Pittsburghu se zástupci Slovenské ligy, Českého národního sdružení a Svazu českých katolíků dohodu o budoucím uspořádání česko-slovenského státu.⁵² Až v říjnu 1918 pod tlakem událostí souhlasilo Rakousko-Uhersko s federalizací své říše, ale to už bylo příliš pozdě. Čeští politici odmítali s rakouskou vládou jednat a prezident Wilson byl již zastáncem vytvoření samostatného státu Čechů a Slováků.⁵³ 27. října 1918 ministr zahraničí Rakouska-Uherska hrabě Andrassy souhlasil prostřednictvím diplomatické nóty

⁴⁶ KALVODA, Josef. *Genese Československa*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-09-8. s. 82.

⁴⁷ Tamtéž. s. 81-82.

⁴⁸ KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-267-7. s. 167.

⁴⁹ Podrobněji například v PICHlíK, Karel. *Českoslovenští legionáři: 1914-1920*. Praha, 1996. ISBN 80-204-0580.

⁵⁰ První veřejné prohlášení na domácí půdě, které se přihlásilo k myšlence sebeurčení českého národa. Vyzývalo české poslance říšské rady k podpoře myšlenky české samostatnosti.

⁵¹ Podrobněji v GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady*. Praha, 1988. s. 84-93.

⁵² RYCHlíK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6. s. 46-47.

⁵³ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 50-51.

s podmínkami prezidenta Wilsona k uzavření příměří. Poprvé zde byl použit představitelem uherské politické scény pojem „československý“.⁵⁴

2.4. Slovensko za první světové války

Po vypuknutí první světové války se okamžitě zesílil již tak značný maďarský šovinismus, jež zcela znemožnil pokračování tehdejší slovenské politiky, která se vyznačovala taktikou postupného získávání práv a pozic v rámci Uher. Válka proti Srbům a Rusům vyvolala v Uhrách vlnu protislovenské hysterie. Proti této maďarské politice se objevil jen minimální odpor, který byl okamžitě likvidován. Právě kvůli tvrdému postupu maďarských úřadů vůči projevům slovenského národního vědomí proklamoval na začátku války předseda Slovenské národní strany Matúš Dula věrnost uherské vládě.⁵⁵

Ani slovenští muži se nevyhýbali vojenské službě a ztráty na jejich životech nebyly malé, spíše naopak. *„O neúmerne vysokých stratách slovenských vojakov na frontě v Haliči a neskôr na talianskom fronte sa na Slovensku hovorilo i písalo už v prvom období vojny. Všimli si to i niektoré maďarské časopisy, ktoré tým chceli poukázat' na obetavosť a vernosť Slovákov uhorskej vlasti a monarchii. I rakúsko-uhorské velenie si v prvých rokoch vojny dokonca pochvalovalo poslušnosť a udatnosť slovenských vojakov na frontoch. Slovenské časopisy vyhľadávali tie správy, v ktorých sa s uznaním hovorilo o udatnosti, obetiach i význameniach slovenských vojakov. V prvých rokov vojny sa dokonca v slovenských národnopolitických kruhoch objavila istá □tendencía „skapitalizovať“ boj Slovákov na fronte. Asi v tom zmysle, že za verné a obetavé služby vlasti a dynastii vo vojne si Slováci zaslúžia isté ústupky najmä v nacionálnej oblasti, že všetci vojaci by mali dostať volebné právo a vláda by mala urobiť hneď opatrenia na podporu rodín vojakov, na zabezpečenie prác na poliach, ktoré odchodom mužov do vojny zostali neobrobené, atď. Maďarské vládnuce kruhy však tieto požiadavky očividne ignorovali a neprejavili ochotu honorovať toto volanie po „nacionálnom zmierení“ Slovákov a Maďarov.“⁵⁶* Tyto postoje maďarské vlády vedly k tomu, že přední slovenští političtí představitelé přestávali vidět budoucnost Slovenska v rámci Uher a začali se ztotožňovat s myšlenkou společného státu Čechů a Slováků.

Přesto až do konce roku 1917 zůstávali vůči maďarské vládě pouze v tiché opozici. Jedinou výjimkou byl den 20. srpna 1917, kdy měla asi osmdesátičlenná slovenská delegace

⁵⁴ HRONSKÝ, Marián. Slovenská a maďarská politika pri vzniku Československa. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4 s. 61-62.

⁵⁵ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 17-18.

⁵⁶ Tamtéž. s. 18.

složit slib věrnosti hraběti Tizsovi.⁵⁷ „*No vďaka rozhodnému odporu prezieravejších privržencov česko-slovenskej myšlienky, najmä z Ružomberka a Liptovského Mikuláša, tato akcia stroskotala.*“⁵⁸ K prvnímu otevřenému přihlášení se slovenského národa k myšlence česko-slovenského státu došlo dne 1. května 1918 v Liptovském Mikuláši. Vavro Šrobár byl požádán místními sociálními demokraty, aby zde pronesl řeč k prvomájovým oslavám. Ze Šrobárovy iniciativy – a samozřejmě se souhlasem sociálních demokratů – byla přijata tzv. Liptovská rezoluce. V rezoluci se Slováci vůbec poprvé dovolávali práva na sebeurčení národů, jako uherská větev československého národa a i přes velmi opatrnou stylizaci bylo jasné, že se Slovensko přihlásilo ke vzniku společného státu.⁵⁹

Po Liptovské rezoluci se daly události na slovenské politické scéně do pohybu. Dne 24. května se v Turčianském Svätom Martině konala důvěrná porada předních představitelů Slovenské národní strany. Rozhodovalo se zde o dalším postupu slovenské politiky v otázce sebeurčení národů. Za česko-slovenskou orientaci se zde velmi rozhodně postavil hlavní představitel Slovenské ľudové strany Andrej Hlinka,⁶⁰ který prohlásil: *Neobchádzajme otázku, povedzme otvorene, že sme za orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť.*“ Účastníci zasedání se nakonec usnesli „*hlásit se bez všech výhrad k sebeurčovacímu právu slovenského národa a na tomto základě vindikovati pro slovenský národ účast na utvoření samostatného československého státu, v němž by bylo obsaženo i Slovensko*“.⁶¹

Oproti rakouské vládě uherská vláda stále ještě nechápala vážnost situace. Nepřipouštěla si, že by válka byla prohraná a že by se císařem Karlem navrhovaná federalizace říše týkala i Uherska, a byla zcela zaslepena myšlenkou udržení integrity „vlastního“ území. V tomto duchu se nesly i projevy maďarských poslanců v uherském parlamentě, s výjimkou hraběte Mihály Károlyiho.⁶² Tento muž si uvědomoval, že je Uhersko na straně poražených a postihu se může vyhnout pouze cestou demokratizace země. Dne 19. října 1918 byl v uherském parlamentě poprvé a naposled přednesen projev ve slovenské řeči. Autorem byl jediný slovenský poslanec Ferdiš Juriga a jednal bez předchozí domluvy slovenské politické reprezentace. Jeho řeč se nesla ve smyslu práva na sebeurčení národů, žádal také vlastní zastoupení Slováků na mírové konferenci a možnost svobodného rozhodnutí

⁵⁷ Ministerský předseda uherské vlády v letech 1903-1905 a 1913-1917.

⁵⁸ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 24.

⁵⁹ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930. s. 39-40.

⁶⁰ (*1864 a †1938) Slovenský katolický kněz, politik, jeden ze signatářů Martinské deklarace. Zastánce slovenské autonomie v rámci Československa.

⁶¹ Tamtéž. s. 41.

⁶² (*1875 a †1955) Maďarský politik. Na konci října 1918 se stal ministerským předsedou uherské vlády. Od ledna 1919 maďarským prezidentem. Po převzetí moci bolševiky ze své funkce odstoupil a emigroval.

slovenského lidu v jakém státě chtějí žít. Během jeho dvouhodinové projevu se neustále ozývaly bouřlivé projevy odporu a nesouhlasu z řad maďarských poslanců, kteří neuznávali Slováky jako národ, ale pouze jako etnikum.⁶³

„No udalosti vo svete, v strednej Európe i v samom Uhorsku v tom čase už nadobudli rýchly spád. Už sám uhorský parlament ukončil svoju existenciu 23. októbra 1918 za veľkého zmätku.“⁶⁴

2.5. Vznik Československé republiky

2.5.1. 28. říjen

Dne 28. října 1918 vydal Národní výbor v čele s předsedou Karlem Kramářem prohlášení o vzniku Československa, jež je známo jako „zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého“. K tomuto historickému okamžiku došlo v tento den tak trochu náhodou. Představitelé Národního výboru počítali s převzetím Válečného obilního ústavu od rakouských úřadů, které bylo ujednáno již 26. října. Rakouská vláda se totiž velmi obávala hladových bouří, které mohly v celém Rakousku v brzké době vypuknout, a proto jí prakticky nezbyvalo nic jiného než předat kompetence zásobování Národnímu výboru, který svojí autoritou udrží zásobování v chodu.⁶⁵ Hlavním důvodem toho, že 28. říjen skončil vyhlášením samostatného československého státu, bylo zveřejnění Andrásyho nóty předchozího dne v novinách. Pražský lid pochopil její znění jako kapitulaci Rakouska-Uherska, vyšel do ulic a začal strhávat vojákům rakouské odznaky a na domech vyvěšovat červeno-bílé prapory. Představitelé rakouské státní správy proti tomu nijak nezasahovali, a tak Národní výbor využil situace a převzal pod svojí správou místodržitelství a další státní úřady.⁶⁶ *„Národní výbor jednal po celý den experimentálně. Dosáhnuv jedného stádia, usiloval o stádium ďalší. Neměl plán predem vypracovaný. Zkoušel, co se podaří. Proto také nebyl samostatný československý stát proklamován ani dopoledne, ani odpoledne, nýbrž až na večer“.*⁶⁷ K večeru tedy již byla v rukou Národního výboru fakticky veškerá výkonná moc. Kvůli zachování kontinuity staré rakouské a nové československé státní moci byly ponechány

⁶³ HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 35-38.

⁶⁴ Tamtéž. s. 42.

⁶⁵ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 69-80.

⁶⁶ GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady*. Praha, 1988. s. 232.

⁶⁷ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 73.

v zatímní platnosti všechny dosavadní zákony.⁶⁸ Toho dne ale nebyl převrat dokončen, k tomu došlo až o dva dny později – 30. října – převzetím správy nad vojenským velitelstvím v Litoměřicích poslancem Františkem Udržalem. Tímto činem si Národní výbor uvědomil vlastní moc a neschopnost odpůrců bojovat a stal se tak pánem v zemi.⁶⁹

2.5.2. Martinská deklarace

Na Slovensku panovala zcela jiná situace než v českých zemích. Uherská vláda rozhodně odmítala porušení integrity Uher a tím pádem i vznik československého státu. Proto také byli místní slovenští političtí představitelé mnohem méně informovaní než jejich čeští kolegové. 24. října 1918 svolal předseda Slovenské národní strany Matúš Dula schůzku do Turčianského Sväteho Martina, pro oficiální místa se jednalo o „výborovou schůzi“. Zde se projevila změna maďarské taktiky, jež byla způsobena uvědoměním si porážky ve válce. Maďaři se snažili naklonit si Slováky vstřícným postojem, a proto jim toto shromáždění povolili.⁷⁰ Schůze se zúčastnili i představitelé slovenské sociální demokracie a Slovenské ľudové strany v čele s Andrejem Hlinkou a Ferdišem Jurigou. Pozvaní se sešli 30. října v počtu více než 200 lidí a vyhlásili vznik Slovenské národní rady jako nejvyššího slovenského politického fóra. Jako svůj hlavní orgán schválilo shromáždění dvanáctičlenný Výkonný výbor v čele s předsedou Matúšem Dulou a tajemníkem Karolem A. Medveckým. Z předložených návrhů závěrečné deklarace od Emila Stodoly, Samuela Zocha a Jána Damborského a byl nakonec vybrán návrh Samuela Zocha, který dostal název Deklarácia Slovenského Národa. Jelikož na Slovensko ještě nedorazily zprávy o událostech v Praze, a tedy o vyhlášení společného československého státu, odvolávala se deklarace na právo na sebeurčení národů a jako Národní Rada česko-slovenského národa v Uhersku vyhlášovala: „1. Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobily známym na celom svete, mala účasť i slovenska vetev. 2. pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovací právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novo utvoreným medzinárodným právnym položením, ktoré dňa 18. oktobra 1918 formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. oktobra 1918 uznal rakúsko-uhorský minister zahraničia. 3. Žiadame okamžité uzavretie pokoja a sice na

⁶⁸ GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady*. Praha, 1988. s. 232.

⁶⁹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 91.

⁷⁰ KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-267-7. s. 179.

všeludských kresťanských zásadách, aby pokoj bol taký, že by medzinárodnoprávnymi zárukami znemožňoval ďalšiu vojnu a ďalšie zbrojenie.“⁷¹ Právě kvůli neznalosti pražské situace „mala Martinská deklarácia charakter samostatného štátoprávneho dokumentu. Bola zo strany Slovákov, jako osobitého národného subjektu, kľúčovým aktom, ktorý zásadným rozhodnutím zrušil zväzok s Uhorskom a utváral a sankcionoval nový zväzok s českým národom. Stala sa jedným zo základných dokumentov zrodu a konštituovania samostatného česko-slovenského štátu, lebo bez deklarovania základných požiadaviek sebaurčovacieho práva by zostalo úsilie zahraničného odboja o vytvorenie Česko-Slovenska len torzom, nakoľko bez legitimacy domácej politickej reprezentácie sa spoločný štát nemohol dobrovoľne“⁷²

Rozdílná situace v českých zemích a na Slovensku byla patrná i po 30. říjnu. Zatímco na českém území – s výjimkou německého pohraničí a Těšínska – byl boj o moc v podstatě ukončen, na Slovensku teprve začínal. Martinskou deklarací bylo možno vyhlásit pravděpodobně díky tomu, že v Uhrách toho dne vrcholila politická krize, a tak nemohla uherská vláda bezprostředně zasáhnout. Právě v noci z 30. na 31. října 1918 padla v Budapešti vláda, moc přešla do rukou Maďarské národní rady a uherský král Karel IV. (císař Karel II.) jmenoval novým ministerským předsedou hraběte Mihály Károlyiho.⁷³ Károlyi byl také zastáncem integrity Uher, a proto zaslal Slovenské národní radě již 31. října přátelský telegram, ve kterém se distancoval od předchozí uherské vlády, která Slováky utlačovala a zavinila odloučení obou národů a nabízel Slovákům jistou autonomii, pokud se neodtrhnou od Uher. Slovenská národní rada odpověděla 2. listopadu telegramem, který sepsal Milan Hodža a podepsal Matúš Dula. „Odpověď nebyla taková, jakou Károlyi doufal získat. Mluvilo se zde krásným tónem, ale, běda, mluvilo se o svobodném národě československém, a o poměru mezi Slováky a Maďary užívalo se nepříjemného termínu sousedství.“⁷⁴

2.6. Situace na Slovensku do příchodu čs. vojsk

24. října 1918 zahájila dohodová vojska rozhodující ofenzívu na jižní frontě, která již po pěti dnech bojů donutila požádat rakousko-uherské velení o příměří, jež bylo podepsáno 3. listopadu v Padově. Během těchto několika dní se rakousko-uherská armáda naprosto

⁷¹ VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha, 2003. ISBN 80-86328-26-0. s. 278.

⁷² HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 49 a 51.

⁷³ HRONSKÝ, Marián. Slovenská a maďarská politika pri vzniku Československa. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4. s. 63.

⁷⁴ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 116.

rozpadla. Již od prvních listopadových dnů se domů neorganizovaně vraceli i slovenští vojáci. Naprostá demoralizace nepostihla jen frontové jednotky, ale i pluky umístěné v zázemí. Například v Prešově došlo ve dnech 31. října a 1. listopadu k tzv. prešovskému povstání. Jednalo se o to, že se demoralizovaní příslušníci náhradního praporu 67. pěšího pluku doslechli o údajné anarchii a rabování, jež prý panuje po celých Uhrách, zmocnili místních zásob alkoholu a takto posilněni „*tiahli späť do kasárni, zalarmovali ostatné mužstvo, odzbrojili stráže, oslobodili väznov a vtrhli do vojenských skladov, kde sa obliekli do nových vojenských mundúrov a náležite sa vyzbrojili. Zmocnili sa i guľometov, ktoré umiestnili na hlavnej ulici pri pošte. No revoltujúci vojáci 67. pešieho pluku strieľali iba do vzduchu a nikoho cez celú noc nezabili. Napriek tomu však za účasti chudobných vrstiev obyvateľstva mesta vyrabovali cez noc takmer všetky obchody a hostince a rozobrali tovar*“.⁷⁵ Druhého dne byla značná část povstalců pozatýkána maďarskými jednotkami prešovské posádky a 42 z nich popraveno (z toho 2 civilisté a 40 vojáků). Kromě toho docházelo na většině území Slovenska k vlně lidových nepokojů a bouří. „*Stará, dľouho skrčená nenávisť k páňm se vztyčila a protáhla se v plném denním světle*“.⁷⁶ K prostým lidem se totiž dostávaly překroucené zprávy o konci války, rozpadu Rakouska-Uherska, vzniku samostatného československého státu, které v jejich myslích vyvolaly falešné představy o konci starého světa a příchodu období naprosté svobody. „*Z ilúzie o definitívnom konci starých zlých čias vyvodili masy záver o zániku moci najbližších utláčateľov a vykorisťovateľov – notárov, richtárov, žandárov, obchodníkov, krčmárov a statkárov. Útoky proti vrchnosti a majetným vrstvám boli vo vtedajšej katastrofálnej sociálnej situácii logickým, bezprostredným a veľmi konkrétnym dôsledkom takéhoto iluzórneho chápania absolútnej slobody*“.⁷⁷ V této nepřehledné situaci se začaly na řadě míst po celém Slovensku organizovat slovenské národní gardy. Vstupovali do nich většinou frontoví navrátilci, pro které často nebylo žádné uplatnění. Tito muži se poté starali o pořádek ve vsích a městečkách a častokrát bránili civilní obyvatelstvo proti útokům maďarských trestných výprav. Maďarské jednotky totiž přepadávaly slovenské obce a kromě rabování se často dopouštěly i různých násilností vůči civilnímu obyvatelstvu, včetně vraždění žen a dětí.⁷⁸

První písemnou zprávu o událostech v Praze z 28. října přinesl do sídla Slovenské národní rady pražský kurýr až v prvních listopadových dnech. Tato zpráva obsahovala první

⁷⁵ HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 56.

⁷⁶ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4. s. 138.

⁷⁷ HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 57.

⁷⁸ Tamtéž. s. 55-64.

československý zákon a instrukce od člena Národního výboru a zároveň také od člena Výkonného výboru Slovenské národní rady Vavra Šrobára, jak postupovat při případných jednáních s maďarskou vládou. Právě text prvního československého zákona se odráží v první výzvě Slovenské národní rady k obyvatelům Slovenska ze dne 3. listopadu 1918, která dostala název „Ohlas“. V podstatě šlo o totožný dokument s českou verzí, s tím rozdílem, že byl upraven na slovenské poměry a za nejvyššího reprezentanta státní svrchovanosti na Slovensku nebyl vyhlášován Národní výbor, ale Slovenská národní rada. *„Teda celkom v duchu prvého zákona česko-slovenského štátu, pretlmočeného na slovenské pomery, aj □omol□ SNR sa rozhodlo ponechať v platnosti všetky dovtedajšie platné uhorské zákony, ponechať na mieste všetky štátne úrady i úradníkov, obecné predstavenstvá a zastupiteľské zbory, teda celý uhorský aparát štátnej správy, ktorý sa mal podriaďiť SNR jako najvyššiemu predstaviteľovi čs. štátnej zvrchovanosti na Slovensku. Zo starého mocenského systému Uherska vylúčilo iba maďarskú vládu. V danom okamihu hodlalo prevziať celý maďarský byrokratický aparát na Slovensku pod podmienkou, že sa podriadi SNR.“*⁷⁹ Jenomže na pokyn z Budapešti se na Slovensku začaly vytvářet místní maďarské národní rady, které se brzy zákonitě dostaly do sporů se Slovenskou národní radou. Ta měla sice velkou morální autoritu, ale faktická moc byla minimální.⁸⁰

Právě v souvislosti se vznikem maďarských národních rad a tím, jak se Martinská deklarace šířila po Slovensku, začalo na mnoha místech docházet k spontánnímu zakládání místních výborů Slovenské národní rady. Jednotlivé výbory se lišily mírou demokratičnosti i záběrem činností. Z těchto důvodů se Slovenská národní rada připravovala na převzetí centrální správy nad všemi výbory. *„V tom čase sa však už v Prahe pripravoval „Zákon o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku“, ktorý zamedzoval ďalší mocensko-politický vývoj na Slovensku cestou národných rád a rozhodujúcou mierou zasiahol do života ústrednej SNR i jej miestnych výborov. Týmto sa definitívne mocenské postavenie ústrednej SNR na Slovensku konglomerátom rozpornosti medzi tým, čo SNR ako najvyšší slovenský národnopolitický orgán deklarativne predstavovala, a tým, čím fakticky bola, respektive □ medzi tým, čo chcela znamenať a čo skutočne znamenala.“*⁸¹

Vztahy mezi pražským Národním výborem a Slovenskou národní radou nebyly zrovna vřelé. Centralistickým záměrům Národního výboru rozhodně nevyhovovala víceméně samostatná politická organizace, kterou Slovenská národní rada byla. V zájmu Národního

⁷⁹ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 70.

⁸⁰ Tamtéž. s. 69-70.

⁸¹ Tamtéž. s. 81.

výboru vystupovala i skupina československy orientovaných slovenských politiků v Praze v čele s Vavrem Šrobárem. Šrobár nevěřil ve schopnosti slovenského lidu převzít vlastními silami moc nad Slovenskem, a tak – pod heslem „*Kto naň prvý položí ruku – toho bude*“ - prosazoval vojenské obsazení slovenského území československými jednotkami. Nedůvěra vůči SNR se velmi zřetelně projevila při vzniku Národního shromáždění. Slovenská národní rada totiž předpokládala, že slovenští poslanci budou vybráni právě z řad tohoto orgánu, jenomže se tak nestalo. Jmenování byli převážně ti Slováci, kteří se jednoznačně stavěli za centralizované Československo a některé poslanecké mandáty za Slovensko obdržely i některé významné české politické osobnosti jako například Edvard Beneš či Alice Masaryková.⁸²

7. prosince 1918 vláda jmenovala Vavra Šrobára ministrem s plnou mocí pro správu Slovenska a již 12. prosince se Šrobár usídlil se svým ministerstvem v Žilině. Jeho hlavním úkolem bylo prosazení ústřední státní moci a zvládnutí specifických slovenských poměrů za pomoci československého vojska.⁸³

⁸² HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 82-86.

⁸³ Tamtéž. s. 88.

3. Postup obsazování Slovenska československými jednotkami

Průběh vojenského obsazování slovenského území československým vojskem se obecně dělí do čtyř etap. První etapa probíhala od počátku listopadu do konce první poloviny tohoto měsíce, druhá etapa od druhé poloviny listopadu do 10. prosince, kdy byla obsazena Nitra. Třetí etapa následovala od 10. prosince do obsazení Prešova a Košic dne 29. prosince. A konečně čtvrtá etapa se datuje od 30. prosince 1918 do 20. ledna 1919. Prvních tří etap se zúčastnily pouze jednotky složené z domácích československých dobrovolníků a až při čtvrté etapě se k nim připojily pluky československých legionářů z Itálie, kteří se teprve v této době vraceli do vznikajícího Československa.

3.1. První etapa

Oficiálně byl proces vojenského obsazování zahájen dne 4. listopadu 1918, kdy na slovenské území vstoupil Vavro Šrobár, předseda dočasné slovenské vlády, v čele několika desítek českých četníků. Jenomže již o několik dní dříve se zde objevil oddíl českých dobrovolníků pod vedením npor. Augustina⁸⁴ Ripky. Nadporučík Augustin Ripka byl důstojníkem náhradního praporu 25. rakousko-uherského střeleckého pluku, který se zrovna vracel ze St. Pöltenu do Kroměříže. Při zástavce v Hodoníně byl prapor požádán místním národním výborem o vojenský zákrok v nedaleké slovenské Holíči. Hodonínští představitelé se totiž obávali, že by se tamější rabování na velkostatecích a v židovských obchodech mohlo rozšířit i na moravské území. K dobrovolné akci se nadporučíku Ripkovi přihlásilo 11 důstojníků a 120 mužů.⁸⁵

Ripkův oddíl se pohyboval po kolejích ve svém vlaku. Poručík Josef Brada v čele třiceti členného oddílu obsadil nádraží v Holíči a o něco později i celou Holíč. Velmi rychle byly obsazeny i Gbely, kde poručík v záloze Brdečka s několika muži střežil ropné prameny. Kvůli obavám z možného poškození kolejnic projížděl vlak s dobrovolníky pomalu a ostražitě a každá strážní budka, větší násep a můstek byl podroben důkladné kontrole. Než vojáci dorazili 4. listopadu do Malacek, umístil nadporučík Ripka několik mužů jako stráž v důležitém železničním uzlu Kúty a také v Svätém Janu. Malacky byly obsazeny ve 3 hodiny ráno. Kvůli obavám z očekávaného maďarského útoku byly okamžitě rozestavěny stráže a dál po trati poslána hlídka do obce Zohor. Zde se českoslovenští vojáci stali svědky běsnění

⁸⁴ Kronika 27. pěšího pluku uvádí křestní jméno nadporučíka Ripky jako Gustav. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 8.

⁸⁵ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka. Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 25-26.

alkoholem zradikalizovaného davu, který raboval obchody, zapaloval domy, hospodářská stavení a likvidoval zařízení průmyslových podniků. Podobná situace byla i v ostatních vsích v blízkosti Malacek. Příslušníci Ripkova oddílu vstupovali do jednotlivých vsí a zjednávali tam pořádek. Vyzývali obyvatelstvo ke spolupráci, nechali tisknout vyhlášky, které nabádaly k navrácení ukradeného majetku a upozorňovaly na zavedení stanného práva. K tomu ještě příležitostně pořádali přednášky o bratrství Čechů a Slováků a pokud toho bylo třeba, zůstávaly menší oddíly na rizikových místech, dokud se tam situace neuklidnila. K prvnímu setkání s maďarskými vojáky došlo 6. listopadu v Malackách. Do města dorazil oddíl v počtu sedmdesáti mužů a jeho velitel žádal okamžité vyklizení Malacek, ale po energickém vystoupení npor. Ripky, Maďaři z města opět odešli. Podruhé se Maďaři objevili již 8. listopadu a po několika hodinovém vyjednávání mezi nadporučíkem Ripkou a maďarským majorem Brandstädterem⁸⁶ byla domluvena demarkační čára od ohbí řeky Moravy, přes myslivnu Gerardienhof – Rokytovské jezero – Holý vrch.⁸⁷ Maďaři podmínky dohody dodrželi a stáhli své jednotky za umluvenou čáru, načež československé jednotky obsadily železniční trať až k Svätému Mikuláši. Dne 9. listopadu bylo k Ripkově oddílu přiděleno asi 50 četníků, kteří převzali strážní službu ve vsích a uvolnili vojáky, jež poté pomohli k obsazení dalšího slovenského území.⁸⁸

Oficiální zahájení procesu vojenského obsazení slovenského území československou správou bylo zahájeno v souvislosti s příjezdem Vavra Šrobára na Slovensko. Společně se Šrobárem přijela i slovenská prozatímní vláda a také 90 četníků⁸⁹ v čele s pplk. Antonínem Hanačíkem. Dne 5. listopadu vstoupila tato skupina na slovenské území a za sídlo si zvolila starobylé město Skalica. Zde proběhla 8. listopadu slavnost k převzetí vlády nad slovenským územím československou správou, při které slavnostně přísahal na československý stát 148 slovenských dobrovolníků, kteří se ke slovenské prozatímní vládě připojili v Holíči. Byli to příslušníci 25. lučeneckého pluku, kteří se vraceli domů z Českých Budějovic. O něco později vytvořili tzv. Slovenskou legii.⁹⁰

⁸⁶ Mjr. Brandstädter byl zástupcem maďarského vojenského velitelství v Bratislavě.

⁸⁷ Publikace Vojenské dějiny Československa uvádí demarkační čáru od Devínské Nové Vsi přes Malínský vrch na kótu 524 v Malých Karpatech. Stejně jako Marián Hronský. BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 37. HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 127.

⁸⁸ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 8-12.

⁸⁹ Hronský uvádí počet na četníků až 90-120. HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 127.

⁹⁰ Tamtéž. s. 127.

Většina dobrovolníků se poté připojila k jednotce nadporučíka Ripky – která se mezitím rozrostla na prapor o 500 mužích – a druhá část se společně s četníky vydala směrem k Trnavě.

Dne 7. listopadu četníci společně s padesáti slovenskými dobrovolníky, v jejichž čele stál praporčík Ján Ďuriš Frndák, Trnavu bez boje obsadili. V této době byla Trnava centrem kraje a důležitým strategickým a zásobovacím místem, mimo jiné se zde nacházel cukrovar s velkými zásobami cukru. Správa města tedy přešla do rukou československých četníků, kteří začali velmi brzy obsazovat i okolní četnické stanice, jež byly před nedávnem opuštěny maďarskými četníky. Ale vzhledem k nedostatečnému počtu mužů byly tyto stanice osazovány pouze minimálním počtem četníků či slovenských dobrovolníků. V samotné Trnavě bylo prioritou zabezpečit vlakové nádraží. Jenomže kvůli naprosté absenci československých železničářů na Slovensku byly československé úřady nuceny ponechat ve svých funkcích původní maďarské železničáře, kteří spolupracovali pouze z donucení a o nějaké loajalitě nebylo ani možno mluvit. Po zklidnění situace do města dorazila 10. listopadu i dočasná slovenská vláda.⁹¹

Vlastně až do této chvíle se českoslovenští vojáci a četníci neseťkali při svém postupu prakticky s žádným ozbrojeným odporem Maďarů. Jenomže s ohledem na maďarský výklad bělehradského příměří se situace po 11. listopadu diametrálně změnila.⁹² Bylo nasnadě, že se jedním z prvních cílů maďarského útoku stane strategicky významná Trnava, a proto ji již den poté prozatímní slovenská vláda opustila. Změnu situace si uvědomovalo i místní, převážně maďarské obyvatelstvo, které ve městě od 12. listopadu pořádalo demonstrace za účelem odchodu československých jednotek z města. „*Maďarská vláda vyslala z Budapešti asi 400 námořníků a jednu baterii pod velením nadporučíka Heltaye s cílem vytlačit československé vojsko z Trnavy. Kromě toho Maďaři vyslali na obranu Trnavy a spojovacích cest mezi Trnavou a Bratislavou z Budapešti dvě roty a z Bratislavy jednu kulometnou rotu a jednu baterii dělostřelectva pod velením kapitána Gangela.*“⁹³ Večer 13. listopadu Maďaři Trnavu napadli po železniční trati. V čele nepřátelského útoku postupoval obrněný vlak. V důsledku sabotáží maďarských železničářů – například nesplněním rozkazu poručíka Maierhöfera přehodit před trnavským nádražím výhybku, což by zabránilo vjezdu obrněného vlaku do nádraží - byli českoslovenští četníci zaskočeni a v nastalém boji byli tři z nich zabití, jeden zraněn a ostatní včetně poručíka Maierhöfera padli do zajetí. Poté co československé jednotky

⁹¹ LUKEŠ, Michal. K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1998. ISSN 0018-2583. s. 59.

⁹² Viz kapitola 3.5. Politické pozadí obsazování Slovenska.

⁹³ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 37.

ztratily nádraží, následovalo vyjednávání mezi pplk. Hanačkem a maďarským velitelem, jehož výsledkem bylo předání města Maďarům a odchod Čechoslováků. Ustupující četníci se ve stanici Trstína (Nádaš) setkali se skupinou npor. Bezrouka,⁹⁴ jež čítala asi 300 mužů, kteří byli vysláni na pomoc právě pplk. Hanačkovi. Ale předchozími událostmi demoralizovaní četníci se odmítli nového pokusu o dobývání zúčastnit a vrátili se na Moravu.⁹⁵

První etapy obsazování slovenského území se dále zúčastnili vojáci 1. pěšího pluku (dobrovolnického) a pěšího pluku číslo 3 a 28. Bohužel kronika 1. pěšího pluku (dobrovolnického) není k dispozici a kroniky pluků číslo 3 a 28 se svým působením v bojích o Slovensko zabývají až od konce března 1919. Proto se bojové akce těchto pluků pokusím nastínit pouze stručně.

Dne 7. listopadu vstoupili na slovenské území příslušníci 1. čs. pěšího pluku (dobrovolnického) v čele s kapitánem Karlem Římkem. Jednalo se přibližně o 20 důstojníků a 800 mužů, jejichž úkolem bylo zamezit nepokoje okolo Trenčína kvůli obavám, že by se mohly přenést i na české území. Římkova skupina (I. prapor tohoto pluku) byla známá jako II. skupina československého vojska na Slovensku nebo také jako tzv. trenčínská skupina. Do 13. listopadu ovládla Trenčín, Nové Mesto nad Váhom, Ilavu, Belušu a Púchov. Druhý prapor, společně s dvěma rotami 28. pěšího pluku a v čele s kapitánem Janem Kurzem, operoval v oblasti Žiliny. Podle toho dostala skupina název „žilinská“ nebo také III. skupina československého vojska na Slovensku. Mimo Žiliny byla obsazena Čadca, Vrútky a jednotky dorazily až do Turčianského Sväteho Martina, kde byly slavnostně přivítány předsedou Slovenské národní rady Matúšem Dulou. Ale vzápětí se již projevila změna maďarské politiky a další postup československých jednotek byl prakticky na všech místech zastaven. Maďarský tlak byl nejtěživěji pociťován právě „žilinskou“ skupinou, která byla vytlačena po bojích u Turan z Vrútek a Žiliny a nakonec dne 17. listopadu kvůli obavám z početní převahy nepřítele ustoupila až do Moravské Ostravy a tím de facto přestala existovat.⁹⁶

První etapa obsazování slovenského území končí v polovině listopadu 1918 neúspěchem, v důsledku maďarského útoku na nedostatečně početné a materiálně vybavené jednotky československého vojska. „*Jednotky čs. vojska boli prinútené ustúpiť z vydobytých pozícií na najdôležitejších miestach. Obsadené územie, ktoré zostalo pod ich kontrolou,*

⁹⁴ O setkání obou skupin poněkud v jiném směru informuje publikace Vojenské dějiny Československa, která na straně 37 uvádí: „*Za této situace československé jednotky vyklidily Trnavu a stáhly se do Holíče. Maďarský obrněný vlak je pronásledoval až do Senice, kde však narazil na odpor dvou rot 3. pěšího pluku z Brna, kterému velel nadporučík S. Bezrouk.*“ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 37.

⁹⁵ LUKÉŠ, Michal. K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In: *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1998. ISSN 0018-2583. s. 60-62.

⁹⁶ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 38-40.

tvorilo v podstate len úzke pásmo povážskeho údolia od □omol□ Bytče do Nového Mesta nad Váhom a juhozápadný výbežok Slovenska bez Trnavy a Bratislavy.“⁹⁷

3.2. Druhá etapa

Druhá fáze obsazování slovenského území začala dne 17. listopadu srážkou československých jednotek npor. Bezrouka s Maďary v železniční stanici Senica. Boj se odehrál takto: „první lokomotiva maďarského pancéřového vlaku při vjezdu na výhybky vykolejila. Nájezdníky přivítala střelba slovenských dunajských námořníků. Rozpoutal se dramatický boj, který pak pokračoval v nedalekém lese. Nepřítel v něm měl asi 20 padlých, na československé straně bylo jen pět raněných. Přibližně po třiceti minutách přijel od Trnavy další vlak. Čechoslováci na něj ihned zaútočili. Mnoho nepřátel bylo pobito. Toto střetnutí, které trvalo půl druhé hodiny, bývá označováno za nejkrvavější srážku při obsazování slovenského území. Pro čs. jednotky bylo jednoznačně úspěšné“.⁹⁸

I přes předchozí neúspěchy postupovaly některé čs. jednotky dál na slovenské území. Jednalo se například o muže kpt. A. Rejthara, kteří 24. listopadu po krátkém boji znovu obsadili Trnavu. Tím vlastně porušili instrukce vrchního velitele čs. vojsk na Slovensku generála Štíky, který toto město obsadit prozatím nechtěl. Jenomže již 25. listopadu byl generál Štika, kvůli předchozím neúspěchům a nedostatku iniciativy odvolán a na jeho místo nastoupil plukovník František Schöbl. Nový vrchní velitel si velmi rychle uvědomil nejen nedostatky v koordinaci postupu československých jednotek, ale i malý počet mužů, zbraní a výstroje,⁹⁹ oproti dobře vybavené početní přesile Maďarů. Dokázal tedy objektivně posoudit vážnost situace a okamžitě začal pracovat na jejím zlepšení. Nejprve sloučil příslušníky českých praporů do českého pluku a příslušníky moravských praporů do moravského pluku. Z českého území přicházely další posily, jako například dobrovolnický prapor z Prahy¹⁰⁰ a nebo švadrona 7. dragounského pluku. Ke dni 9. prosince měl plukovník Schöbl k dispozici 8 300 mužů a 500 koní a jeho nejbližším cílem bylo odčinění československé porážky u Žiliny a obsazení nitranského údolí, včetně samotné Nitry.¹⁰¹

Než došlo k realizaci tohoto plánu musely čs. jednotky odrazit dva maďarské pokusy o dobytí Trnavy z 27. a 29. listopadu a také výpad maďarského praporu ze Žiliny směrem na

⁹⁷ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 130.

⁹⁸ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 57.

⁹⁹ Československé velení nemělo v té době k dispozici ani jedinou mapu Slovenska.

¹⁰⁰ Tento prapor se později vyvine až v 2. pěší pluk.

¹⁰¹ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 41-42.

Trenčín z 5. prosince. Při posledně jmenovaném útoku utrpěli Maďaři u Kotešové od českých námořníků a především od příslušníků slovenské národní gardy z Bytče velké ztráty, což ve svém důsledku vedlo až k tomu, že město ještě téhož dne v noci opustili. Druhého dne československé jednotky Žilinu obsadily.¹⁰²

Poté co padla Žilina do československých rukou přišla na řadu Nitra. „*Jednotky československého vojska v Pováží se necítily bezpečně, pokud nepřítel mohl v údolí Nitry kdykoli volně soustředit své síly a pak zaútočit buď přes Rajec do Žiliny, nebo přes Bánovce do Trenčína a Trenčianské Teplé, či přes Radošinou do Piešťan a přes Hlohovec do Trnavy.*“¹⁰³ Z tohoto důvodu bylo důležité Nitru a celé nitranské údolí obsadit. Podle plánu se čs. jednotky rozdělily na dva pochodové proudy. První, v jehož sestavě se nacházel 1. čs. dobrovolnický pluk, 1. baterie a švadrona 7. dragounského pluku ze sestavy II. skupiny, měl postupovat od Trenčína a Trenčianské Teplé až do Žabokrek nad Nitrou a Topolčan.¹⁰⁴ Druhý, tvořený I. skupinou z Trnavy a obrněným vlakem, měl překročit Váh a obsadit Hlohovec. Následný útok na Nitru měl být veden koordinovaně ze dvou směrů – z Topolčan a Hlohovce. 9. prosince 1918 se 1. čs. dobrovolnický pěší pluk dostal do menší šarvátky s maďarskou národní gardou u Bánovce. Do Bánovce přišli zástupci Topolčan a žádali čs. jednotky o obsazení vlastního města. To se dne 10. prosince podařilo bez boje, a tak 1. čs. pěší pluk ovládal celou Horní Nitru. Mezitím probíhaly boje i u II. skupiny, která byla dočasně maďarským útokem vytlačena až za druhý břeh Váhu k Leopoldovu. Ale s příchodem posil od 2. čs. pěšího pluku a v součinnosti s obrněným vlakem byl nepřátelský postup zastaven a po následném protiútku byli Maďaři nuceni ustoupit z Hlohovce až do Galanty. Zbývalo tedy již jen dobýt samotné město Nitra. Do města vstoupili jako první příslušníci I. praporu 2. československého pěšího pluku pod ochrannou obrněného vlaku v odpoledních hodinách 10. prosince. Město bylo obsazeno bez boje, protože o den dříve - 9. prosince – se velitel I. praporu kpt. Neuman setkal v Dolných Viešneovicích s občanskými zástupci města, kteří ho informovali o tom, že maďarští vojáci město opustili. Kvůli obavám z možných nepokojů ho také požádali o neodkladné obsazení města jednotkami československého vojska.¹⁰⁵

¹⁰² TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 58-59.

¹⁰³ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 42.

¹⁰⁴ Dušan Tomášek ve své knize *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-20* na straně 59, uvádí směr postupu první skupiny takto: „*od Trenčína přes Bánovce nad Bebravou a Topolčany*“. TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 59.

¹⁰⁵ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 135-137.

Tak skončila druhá etapa obsazování území Slovenska čs. jednotkami, při které „bylo v průběhu několika dní s nepatrnými ztrátami obsazeno údolí řeky Nitry a velitelství v Uherském Hradišti mohlo konstatovat, že nejbližšího cíle dalšího postupu československé osvobozovací akce na Slovensku se mu podařilo s úspěchem dosáhnout“.¹⁰⁶

3.3. Třetí etapa

Třetí fázi vojenského obsazování Slovenska předcházela diplomatická jednání o budoucích slovensko-maďarských hranicích.¹⁰⁷ Den před obsazením Nitry, 9. prosince 1918, vydalo v Praze vrchní velitelství čs. vojsk směrnice pro další postup. 13. prosince tyto směrnice při své inspekční cestě po Slovensku upřesňuje vrchní velitel čs. vojsk na Slovensku podmaršálek¹⁰⁸ Jan Diviš. Ve třetí etapě se již počítalo se zapojením jednotek československého zahraničního vojska, jimž měla připadnout stěžejní úloha při dalším obsazování Slovenska, včetně obsazení samotné Bratislavy. Pro jednotky československého domácího vojska tak připadaly pouze podřadné úkoly typu ochrany klíčových železničních tratí a obsazování slovenského vnitrozemí. Jenomže pluky italských legionářů se při svém návratu do země opozdily, a tak se třetí etapa omezila pouze na zabránění východního Slovenska se strategicky důležitou košicko-bohumínskou dráhou.¹⁰⁹

Hlavním cílem plánovaného útoku československých jednotek bylo naprosté překvapení nepřítele. K tomu mělo být použito obrněného vlaku jako jakéhosi útočného klínu. Pro případné poškození železničních kolejí nepřítelem, bylo ženistům určeno postupovat hned za obrněným vlakem. Po dosažení Popradu a vytlačení polského vojska¹¹⁰ mělo být pokračováno v postupu směrem na Spišskou Novou Ves a Levoču. Úkol chránit železniční trať a týlové spoje připadl Gardě slovenskej slobody.¹¹¹

Velitelem operace byl pověřen podplukovník A. Hrbenský. Akce započala 15. prosince, kdy Hrbenského předvoj v čele s obrněným vlakem vjel do Popradu. Tímto aktem byla maďarská posádka naprosto zaskočena a bez jakéhokoliv odporu město vyklidila a k obraně se chystala až u Margecan. Hrbenského skupina poté obsadila Spišskou Novou Ves a Levoču. Dále bylo třeba zastavit pronikání polských jednotek na slovenské území i za cenu

¹⁰⁶ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 43.

¹⁰⁷ Viz kapitola 3.5. Politické pozadí obsazování Slovenska.

¹⁰⁸ Tomášek uvádí hodnost vrchního velitele jako podmaršála. Viz TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 72.

¹⁰⁹ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 137-138.

¹¹⁰ Poláci si totiž dělali nároky na Oravu a Spiš.

¹¹¹ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 45-46.

ozbrojeného střetu. Prvnímu konfliktu Poláci ve dnech 17. a 18. prosince svým ústupem za hranice sice zabránili, ale když se 21. prosince na československé území vrátili, byli v menší potyčce odrazeni příslušníky Gardy slovenskej slobody. Vzájemný konflikt byl nakonec vyřešen 25. prosince, ujednáním demarkační čáry táhnoucí se od Javorina – kóta 665 – Rychvald – kóta 1086 – Kamenka – Jarabina – Malý Lipník – Andrejovka, mezi polskými zástupci a podplukovníkem Hrbenským. Mezitím kombinovaný prapor v čele s kapitánem J. Zajíčkem, jehož úkolem bylo krýt levé křídlo pplk. Hrbenskému, v polovině prosince obsadil Kremnici a 21. prosince bez boje i Zvolen a Bánskou Bystrici. A poté co nově příchozí 30. střelecký pluk obsadil 25. prosince Spišské Vlasy a Spišské Podhradie, rozhodl se plukovník Schöbl, že dalším cílem postupu jeho jednotek budou Košice a Prešov. K tomuto úkolu byla vytvořena nová skupina v čele s podplukovníkem F. Beranem, která se skládala jak z nově příchozích jednotek na Slovensko – 2 prapory 30. střeleckého pluku, půlprapor 21. pěšího pluku a dvě baterie dělostřelectva – tak i z těch oddílů, které vyčlenil pplk. Hrbenský – prapor 1. pěšího dobrovolnického pluku a Pluku slovenskej slobody, jezdecká švadrona ze 7. dragounského pluku a obrněný vlak. Pplk. Beran své síly rozdělil, většina jeho vojska postupovala na Košice a zbylá část (jeden a půlprapor) na Prešov. Prešov byl 28. prosince obsazen bez boje.¹¹² Předvoj hlavního tělesa – část 30. střeleckého pluku a jezdecká švadrona – narazil u Margecan na maďarskou obranu. O příjezdu k Margecanům a jejich následném dobytí informuje i kronika 7. jezdeckého pluku: *„Podporučík Oves přihlásil se dobrovolně, že vesnici propátrá. Vzal sebou 10 jezdců, vnikl cvalem do vesnice a to napřed na stranu východní, až ku poslednímu domku. Tam se s nepřitelem nesetkal. Jel tedy na západní okraj k nádraží, kde narazil na silnou nepřátelskou hlídku, které velel major. Maďaři vidouce, že při tak náhlém přepadení nic nesvedou, odhodili zbraně a vzdali se. Do našich rukou padlo několik děl a vozů se zásobami neboť Maďaři již neměli čas ujetí. Hlídka po tomto úspěchu cválala úzkou lesní cestou dále na jejíž levé straně probíhala dráha Košice-Bohumín a na pravé straně lesy. Cesta byla vlastně velmi neschůdná, neboť bylo silné náledí. Při tom hlídka narážela stále na nepřitele, který byl na ústupu a kladl odpor. Teprve po přestřelce odhodil zbraně. Pro velmi neschůdnou cestu zvláště podél nádraží, kde bylo nutno jeti krokem v zástupu, stalo se, že Maďaři tím získali více času. Stáhli se na koleje za*

¹¹² Kronika pluku se o tom na stranách 145-146 zmiňuje takto: *„Dne 28. prosince 1918 byl zahájen nástup proti Prešovu, ale velitel dostal telefonickou zprávu, že se město vzdává. Město bylo půlpraporem obsazeno. Dělostřelectvo a prapor 30. pluku postupovaly pak ke Košicům, jež se rovněž vzdaly. Jednadvacátníci zůstali v Prešově posádkou. V městě panoval klid a pořádek. Hlídky obsadily budovy státních úřadů, jichž převzetí do čs. státní správy bylo ohlášeno písemnou vyhláškou. Národní garda maďarská byla rozpuštěna a zbraně jí odebrány. Dále bylo nařízeno nahradit všechny veřejné nápisy maďarské slovenskými. Tak se stalo z maďarského Eperyes slovenské Prešov se sídlem županátu šaryšského.“* VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foche“. I. s. 145-146.

nádražím, kde očekávali náš příchod připraveni. V tom okamžiku, jak podporučík Oves přiblížil se s hlídkou ke kolejím, zahájili Maďaři hromadnou palbu z pušek. Při tom byl voják Hájek Josef zabit a jeden kůň raněn. Nato dorazila eskadrona k hlídce a pěšky pronásledovala nepřítele, který zatím dal se na ústup a hledal v blízkém (sic!) lese dobrý úkryt. Odtud byl vyhnán jakož i z tunelu, kde byl rovněž dobře ukryt. Byl dále pronásledován eskadronou a učiněn neškodným. Po zahnání nepřítele vrátila se eskadrona zpět do Margican, kamž také dorazil 30. pěší pluk. Tento dělal většinou obchvaty s boků a tím donutil nepřítele k ústupu. Také 30. pěší pluk měl nějaké mrtvé a raněné. Zajatci byli shromážděni a odesláni do Popradu. Celkem eskadrona zajala 300 mužů, 8 vozů a 3 děla. Mimo to množství pušek a jiné výzbroje.“¹¹³

Hlavním důvodem rychlé maďarské porážky bylo podcenění útočných schopností československých jednotek. Týž den byly obsazeny Obišovce a zbývalo již pouze zaútočit na samotné Košice. Pplk. Beran se chtěl vyhnout zbytečným ztrátám, a tak poslal do Košic dva parlamentáře. Maďarské velení, zřejmě i s ohledem na přijetí Pichonovy nóty vlastní vládou, se rozhodlo přijmout československé podmínky a město vyklidit. Dne 29. prosince vstoupilo čs. vojsko bez boje do města, v čele s Plukem slovenskej slobody.¹¹⁴ Košice tak byly obsazeny i přes výslovný zákaz nového vrchního velitele generála Piccioneho – plukovník Schöbl jednal z vlastní iniciativy. Těmito úspěchy skončila třetí etapa obsazování slovenského území a také období, kdy se československé velení muselo spoléhat výhradně na příslušníky domácího vojska. Od příště již totiž byly k dispozici pluky italských legionářů.¹¹⁵

Jak píše historik Dušan Tomášek: „za sedm týdnů obsadilo deset čs. pěších praporů, čtyři dělostřelecké baterie, eskadra dragounů a obrněný vlak s pomocnými jednotkami přibližně dvě třetiny Slovenska včetně obrovských komplexů vysokých pohoří. Protivník už drží jen Bratislavu a široký pruh země na jihu směrem ke Komárnu a Rimavské Sobotě“.¹¹⁶

¹¹³ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 393/II. Kronika jezdeckého pluku 7 na rok 1918. Nestránkováno.

¹¹⁴ V jiném smyslu informuje již jednou zmiňovaná Kronika jezdeckého pluku 7 na rok 1918: „Při pochodu na Košice nebylo se možno dopátrati, zda jsou tyto v rukou Maďarů. Pouze v dálce bylo viděti pomalu se blížící nepřátelský vlak, který měl na všech vozech kulometry. Hned potom vnikla eskadrona do města s tasenými šavlemi. Obsadila částečně město a donutila městskou radu, aby se vzdala. Později přišla pěchota, která obsadila pak celé město. Při dobytí Košic, ukořistila eskadrona velké množství oděvů, zbraní a 70 koní.“ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 393/II. Kronika jezdeckého pluku 7 na rok 1918. Nestránkováno.

¹¹⁵ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 139-143.

¹¹⁶ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 75.

3.4. Čtvrtá etapa

Poslední fáze obsazování slovenského území se již mohla plně řídit směrnicemi vydanými vrchním velitelstvím čs. vojsk v Praze 9. prosince 1918. Jednalo se převážně o akci pluků italských legionářů, kteří se do Československa vraceli s menším zpožděním od poloviny prosince. Dne 23. prosince právě s příjezdem italských legionářů převzal vrchní velení čs. vojsk na Slovensku italský generál Luigi Piccione, který velel našim legionářům od října 1918.¹¹⁷

K úkolu obsadit zbývající území jižního Slovenska rozdělil svůj sbor na dvě části – 6. a 7. divizi. Šestá divize, které připadal západní úsek od Devína až k Pinciné, se skládala z pluků číslo 33, 34 a 39. Sedmou divizi tvořily pluky číslo 32 a 31 a její východní úsek se rozkládal od Pinciné až k Užhorodu. Způsob provedení nechal generál Piccione na jednotlivých divizních velitelích. Určen byl pouze začátek operace a to na 30. prosince, což byl také vlastní začátek čtvrté etapy.¹¹⁸

Nejdůležitějším a zároveň nejtěžším úkolem bylo dobytí Bratislavy, svěřené 33. pluku. V Bratislavě se totiž nacházely jednotky pravidelného maďarského vojska a dal se očekávat tvrdý odpor. Během prvního dne postupu padla do československých rukou Devínská Nová Ves, železniční stanice v Lamači, Kamzík a Malínský vrch. Další postup byl z rozkazu gen. Piccioneho o jeden den odložen, i přes žádosti bratislavských parlamentářů a civilních zástupců o vstup do města. 1. ledna tedy vstoupily jednotky 33. pluku italských legionářů do Bratislavy a s minimálními ztrátami ji po krátkém boji obsadily. Hlavní nepřátelské síly totiž po předešlém vyjednávání ustoupily přes řeku do Petržalky, a tak československým jednotkám kladly odpor pouze malé skupinky Maďarů, které byly brzy přemoženy.¹¹⁹

Během dalšího týdne postupu dokončil 33. pluk obsazování svého úseku od Bratislavy po Zlatnú. Celá akce, včetně dobytí Bratislavy, stála pluk pouhé 4 zraněné vojáky. 39. pluku činil postup ještě menší potíže. Za sedm dní pluk obsadil téměř bez odporu celý svěřený úsek, sestávající mimo jiné z Nových Zámků, Štúrova a Komárna. Prakticky shodná situace nastala u 34. pluku, který s výjimkou krátkého boje v Rapovci – při němž bylo zajato 63 maďarských

¹¹⁷ MUDROVÁ Hana, MUDRA Miroslav, Generál M. C. J. Pellé a Československo. In: *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 144. Ale Dušan Tomášek ve své knize *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920* na straně 76 uvádí datum převzetí vrchního velení generálem Piccionem až na 28. prosince 1918. Podle mého názoru je pravděpodobnější datum 23. prosince, protože Marián Hronský uvádí (HRONSKÝ, Marián. *Boje o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1988. ISBN 80-88878-14-4. s. 144.) vydání prvního operačního rozkazu nových vrchním velitelem na den 26. prosince.

¹¹⁸ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 47-48.

¹¹⁹ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 78-79.

vojáků – obsadil svůj úsek v okolí Lučence bez boje a bez ztráty jediného muže. Tím byly úkoly 7. divize italských legionářů splněny.¹²⁰

Pluky 6. divize dorazily na Slovensko až koncem roku 1918. Myslím si, že postačí ve zkratce říci, že oba pluky se při plnění svého úkolu nesetkaly s žádným odporem maďarského vojska a do 20. ledna byl proces obsazování slovenského území – vyznačeného Pichonovou nótou¹²¹ - dokončen. Pro přiblížení uvedu alespoň pasáž z kroniky 31. pěšího pluku italských legionářů o obsazení podkarpatského Užhorodu: „*Dne 11. ledna pochoduje veliteľství pluku s I. praporem z Michalovců do Sobramce, kde nocujú. Příkladného dne pochodujú zajištěně do Užhorodu, kam vchází ve 14 hodin. Členové obecného zastupiteľstva s náčelníkem městské policie očekávajú veliteľa pluku, aby predali mesto do našich rúk. Obyvatelstvo, z veľkej väčšiny maďarské, prohlíži zvedavě, mlčky, bez projevů sympatie naše vojáky. Pro ubytování pluku jsou určeny rozsáhlé kasárny bývalého pěšího pluku 66.*“¹²²

„Úspešným ukončením štvrtej etapy obsadzovania končí sa celý takmer trojmesačný proces obsadzovania územia Slovenska jednotkami domáceho a zahraničného čs. vojska, čím sa úplne eliminovali aj nepriaznivé dosledky belehradského prímeria na domácej póde. Vzápätí za jednotkami čs. vojska prichádzalo na Slovensko z Čiech četníctvo a štátne úradníctvo, vytvárali sa česko-slovenské administratívne a správne orgány. Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska sa mohlo 4. februára 1919 presídliť zo Žiliny do Bratislavy, ktorá sa stala správnym centrom Slovenska.“¹²³

3.5. Politické pozadí obsazování Slovenska

Bezproblémový postup československých jednotek v prvních listopadových dnech roku 1918 byl způsoben především novým směrem maďarské politiky, který nastolil předseda maďarské vlády hrabě Mihály Károlyi. Károlyi se distancoval od předchozí maďarské politiky s výjimkou udržení integrity Uher. Tohoto svého hlavního cíle se pokoušel dosáhnout prostřednictvím demokratizace Uher a spoluprací s vítěznou Dohodou, a proto zakázal maďarským úřadům na Slovensku kladení jakéhokoliv odporu postupujícím čs. oddílům.¹²⁴

¹²⁰ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 146.

¹²¹ Více o Pichonově nótě v následující kapitole.

¹²² VÚA. *Vojenské kroniky a fotoalba*. Přír. čís. 375/II. *Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919*. s. 104.

¹²³ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 147.

¹²⁴ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930. s. 66-67.

Tento postoj však změnil po uzavření bělehradského příměří. Pro Maďarsko byly podmínky mírové smlouvy sice velmi tvrdé,¹²⁵ ale před jednáním se obávalo ještě tvrdších. Situaci z československého pohledu značně zkomplikoval článek 17, ve kterém se Dohoda zavázala nezasahovat do vnitřní správy Uher. Na takovéto znění přistoupil politicky nezkušený francouzský generál Franchet d'Esperey, který měl v kompetenci pouze vojenské záležitosti příměří. Maďaři si tento bod vyložili dle svých potřeb a začali v polovině listopadu s vytlačováním čs. jednotek.¹²⁶

Dalším problémem byla nedořešená otázka slovenských hranic, především na jihu s Maďarskem. Maďaři využili toho, že se o nich nezmiňovalo bělehradské příměří, a tak se pokoušeli prosadit na slovenském území plebiscit, ve kterém by se rozhodlo o další budoucnosti Slovenska. Károlyi se také neúspěšně pokoušel jednat se Slovenskou Národní radou a snažil se její představitele zlákat nabídkou určité slovenské autonomie. Dne 24. listopadu dorazil do Budapešti Milan Hodža s pověřením čs. vlády jednat o odvolání maďarského vojska ze Slovenska. Hodža se pokusil zabránit dalším bojům tím, že 6. prosince podepsal smlouvu s maďarským ministrem války Barthom o dočasné demarkační čáře.¹²⁷ Za tento čin byl velmi kritizován čs. vládou a především ministrem zahraničí Edvardem Benešem. Hodžova demarkační čára totiž československému státu určovala menší rozlohu než tzv. čára Pichonova. Tato demarkační čára dostala název podle francouzského ministra zahraničí S. Pichona, přestože ji 25. listopadu navrhl Edvard Beneš. I když byla Hodžova demarkační linie právně neplatná – protože Hodža neměl k takovému to činu pověření – Maďaři se na ni odvolávali ještě na mírové konferenci.¹²⁸

Nejasnosti ohledně postojů Dohody, které vznikly neprozřetelným jednáním gen. d'Espereye, vyřešila nóta vrchního velitele dohodového vojska maršála Foché z 21. prosince 1918. Nóta maďarské vládě oznamovala novou demarkační čáru mezi slovenským a maďarským územím s tím, že konečná hranice bude vyřešena na mírové konferenci. Fochova demarkační linie byla prakticky shodná s čárou Pichonovou.¹²⁹

¹²⁵ Maďaři museli vyklidit více než polovinu bývalé rozlohy Uher, značně zmenšit svojí armádu, propustit všechny zajatce, vojska Dohody se směla volně pohybovat po bývalém území Uher a zásobování těchto vojsk měli zařídit právě Maďaři. K tomu všemu bylo do mírových podmínek zahrnuto ještě odevzdání velkého množství různé techniky, jako například vlaků a lodí. HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 99.

¹²⁶ Tamtéž. s. 99-102.

¹²⁷ Mapka demarkačních čar v příloze.

¹²⁸ Tamtéž. s. 114-124.

¹²⁹ CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930. s. 207.

4. Události mezi koncem ledna 1919 a koncem dubna 1919

Poté, co bylo slovenské území – vytyčené Fochovou demarkační čarou – v československých rukou, bylo třeba začlenit ho do vznikajícího Československa. Vzhledem k tomu, že české země a Slovensko před rokem 1918 prakticky patřily do dvou různých států, působila tato snaha značné potíže. Špatná hospodářská situace na Slovensku, způsobená první světovou válkou, vytvářela napětí mezi chudším obyvatelstvem. Další problémy vznikaly v důsledku maďarské protičeské propagandy. Na některých místech docházelo k různým demonstracím nebo stávkám.¹³⁰ Ani situace na dočasné hranici s Maďarskem nebyla klidná. Po celou dobu zde docházelo k přestřelkám mezi československými a maďarskými hlídkami, nutno podotknout, že převážně vinou maďarských útoků. Je možné říci, že situace na hranicích se výrazně zhoršila poté, co se v Maďarsku chopili vlády bolševici a byla vytvořena Maďarská republika rad.¹³¹ Ve stejný den – 21. března 1919 – byla na Slovensku shodou okolností čs. vládou vyhlášena mobilizace. Tento akt k zmírnění napětí mezi Československem a Maďarskem rozhodně nepřispěl.¹³²

Představitelé Dohody okamžitě po vzniku bolševického státu ve střední Evropě, vyhlásili přísnou blokádu maďarských hranic. Maršál Foch přišel s návrhem vojenské intervence rumunských, jihoslovanských a francouzských vojsk. Kvůli obavám z velkého vlivu Francie ve střední Evropě se proti tomu postavily Spojené státy a Velká Británie. Proto byla tato situace nakonec řešena pouze diplomatickou cestou. Mimo to byla připravována společná československo-rumunská ofenzivní akce právě proti Maďarsku. Francouzské velení s čs. útokem nepočítalo, protože se obávalo Italů, kteří by své vojenské mise v ČSR mohli využít k obsazení maďarského území pro své vlastní expanzivní plány vůči Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.¹³³

Spory mezi Itálií a Francií se projeví i v působení obou vojenských misí v Československu. Italská vojenská mise přišla do Československa společně s čs. pluky italských legionářů, jejichž veliteli byli právě italští důstojníci. Francouzská vojenská mise dorazila na oficiální požádání čs. vlády a vzájemný vztah byl ošetřen několika smlouvami.¹³⁴

¹³⁰ Jednalo se například o stávkou maďarských železničářů na trati Vrútky – Zvolen, která byla potlačena až za pomoci čs. vojska. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foch“. I. s. 149-150.

¹³¹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 117.

¹³² HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 166.

¹³³ Tamtéž. s. 168-169.

¹³⁴ Smlouva z 10. ledna 1919 upravující postavení francouzských důstojníků v československé armádě, smlouva z 20. ledna 1919 o příchodu francouzské vojenské mise do Československa, smlouva o kompetencích mise z 26. ledna 1919 a smlouva z 18. února 1919 o podřízení čs. ozbrojených sil vrchnímu veliteli Dohody maršálu Fochovi. BŘACH, Radko. Příjezd francouzské vojenské mise do Prahy v únoru 1919. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1997. ISSN 0018-2583. s. 29-35.

Od začátku vznikaly mezi oběma misemi konflikty, které byly způsobeny tím, že se italští důstojníci nechtěli smířovat s podřízeným postavením vůči důstojníkům francouzským.

V očekávaném boji s Maďary disponovalo čs. vojsko na Slovensku celkem 4 928 důstojníky a 87 937 muži. Maďarské síly při hranicích s Československem byly odhadovány na 80 000 mužů. Z toho vyplývá, že čs. jednotky měly oproti maďarské rudé armádě početní převahu, jenomže ve výzbroji a výstroji se Maďarům nemohly v žádném případě rovnat.¹³⁵

¹³⁵ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 62-63.

5. Válka s Maďarskou republikou rad

5.1. První fáze války

Dne 16. dubna zahájily jednotky rumunské armády samostatný útok na bolševické Maďarsko bez toho, aby byla československá vláda o jejich postupu informována. Československé vojsko nebylo na vojenskou akci ještě zdaleka připraveno a zároveň se drželo rozkazu velitele dohodových vojsk maršála Ferdinanda Focha, který prozatím zakazoval jakoukoliv ofenzivní akci proti Maďarské republice rad. Jenomže z důvodu rychlého postupu rumunského vojska, ustupovali Maďaři i z Podkarpatské Rusi a z demarkační čáry na jihu Slovenska. Vyskytla se zde tedy velmi dobrá příležitost na obsazení dalšího území na jih od dosavadní demarkační čáry s Maďarskem. Náčelník čs. generálního štábu generál Maurice César Joseph Pellé proto poslal k maršálu Fochovi telegram, ve kterém se ho tázal, zda dosavadní zákaz postupu nadále platí. Maršál Foch však nereagoval, a tak se musela čs. vláda, přesněji ministr národní obrany Václav Klobučník rozhodnout sám. Klobučník si velmi dobře uvědomoval, jaká se československému vojsku naskytla jedinečná příležitost – v podobě Maďarska vyklizovaného území – a tak se i přes nedostatek mužů a vojenského materiálu rozhodl riskovat a dne 27. dubna vydal rozkaz k postupu na novou demarkační čáru a na Podkarpatskou Rus.¹³⁶

Československé vojsko operující na Slovensku bylo rozděleno na dvě armádní skupiny – západní a východní. Velitelem západní skupiny – skládající se ze 6. a 7. divize italských legionářů a II. a IV. brigády - byl italský generál Luigi Giuseppe Piccione. Východní skupina měla v čele francouzského generála Edmunda Charlese Adolpha Hennocqua a sestávala ze 3. divize a I. smíšené brigády. Jako záloha byla v oblasti Košic rozložena III. brigáda. A konečně pro odražení případného polského útoku, se v Popradu utvářela 4. divize v čele s generálem Radu.¹³⁷

Dne 27. dubna zahájily postup jednotky generála Hennocqua, jejichž hlavním úkolem bylo obsazení městečka Satoraljaújhely (Nové Město pod Šiatorom) a spojení se s rumunským vojskem v Csopu. Společným postupem mělo být poté maďarské vojsko vytlačeno z území, jež chtělo získat jak Rumunsko tak i Československo. Jelikož se Maďaři obávali možnosti obklíčení od obou útočících armád, raději ustupovali. Příslušníci 3. divize

¹³⁶ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 103-104.

¹³⁷ HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 12.

a V. brigády se tedy nesetkávali s žádným nebo pouze s minimálním odporem.¹³⁸ Do 30. dubna tak byly jednotkami V. brigády obsazeny Vojany, Velké Kapušany, Satoraljaújhely¹³⁹ a Csop. Brigáda bez meškání pokračovala v postupu západně od Csopu a již 2. května se u Vajdácsky setkala s 6. divizí generála Rossiho. První a šestá brigáda (součást 3. divize) obsadila východním směrem od Csopu dne 30. dubna Mukačevo. V tomto prostoru se českoslovenští vojáci setkali s rumunskými a obsazování Podkarpatské Rusi tak bylo ukončeno. Jenomže právě v souvislosti se setkáním obou spojeneckých vojsk došlo k velkým problémům, které hrozily přerůst až v otevřený střet mezi oběma zeměmi. Ani jeden ze států nechtěl ustoupit z obsazeného podkarpatského území. O diplomatické řešení situace se postaral především náčelník čs. generálního štábu generál Pellé, který: „odeslal mnoho telegramů maršálu Fochovi, francouzskému ministru války, francouzskému generálu Franchet d'Esprey a dalším, v nichž zdůrazňoval nutnost stanovit demarkační linie mezi československými a rumunskými vojsky v oblasti Čopu a Tisy.“¹⁴⁰ Právě díky této činnosti generála Pellého rozhodl maršál Foch dne 9. května o stanovení nové demarkační čáry, která umožňovala čs. vojsku obsadit Podkarpatskou Rus až k železnici z Baťova přes Sighet do Jasiny s tím, že trať bude k dispozici rumunskému vojsku, které jí nutně potřebovalo pro připravované akce s Poláky proti Sovětům.¹⁴¹

Skupina generála Piccioneho se 29. dubna vydala na pochod k nové demarkační čáře, která se táhla od Szarvaskö, Mályi, Al. Zsolcza, Monok, Tállya, Sárospatak. Úkol obsadit Miškovec (Miskolc) připadl 31. a 32. legionářskému pluku z 6. divize generála Rossiho.

V kronice 31. pluku se dochovaly obecné instrukce k připravovanému postupu, které nás informují mimo jiné o nařízeném doplnění zásob potravin u jednotlivých rot na jednu normální a tři záložní dávky, dále o přísném zákazu samovolných rekvizic (rekvizice byly

¹³⁸ Svůj postup si musel např. vybojovat II. prapor 21. československého pěšího pluku domácího: „Dne 28. dubna byl dán rozkaz k postupu. Jednadvacátníci postupovali po trati přes Michalany s rozkazem, aby obsadili Velaty. Obě místa byla Maďary silně obsazena. Maďari již byli na postup československého vojska dobře připraveni a kulometry měli nastřeleny. Nicméně po několikahodinovém boji podařilo se Maďary zatlačit a Velaty obsadit. Měli jsme pouze šest raněných, Maďari měli šest mrtvých a mnoho raněných. To se vysvětluje tím, že Maďari zůstali na svých pozicích a byli napadeni z boku.“ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foché“. I. s. 150-151.

¹³⁹ O přesném datu obsazení Satoraljaújhely (Nového Města pod Šiatorom) jsem nenalezl uspokojivé informace. Kronika Pěšího pluku 21 Maršála Foché uvádí den obsazení města příslušníky pluku na 29. duben, ale v Kronice pěšího pluku 31 Arco se pro změnu můžeme dočíst že: „dne 30. dubna...prapory postupují, I. prapor přes Magas – Szolnok – Momej, III. prapor zůstává ve Niszoly a II. prapor přes Legiňa do N. Města p. Š. které se po vyjednávání s parlamentáři předává. V 17 hod. vchází prapor do města, obsazuje nádraží a veřejné budovy. Na nádraží zadrženy 3 lokomotivy a 39 vagonů, z nich 16 naložených uhlím. Železniční most na trati k Szapu byl Maďary poškozen“. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foché“. I. s. 151. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 124.

¹⁴⁰ MUDROVÁ, Hana. MUDRA, Miroslav. Generál M. C. J. Pellé a Československo. In *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 151.

¹⁴¹ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 64-65.

povoleny jen v nejnútnejších prípadech s tým, že zrekvírovaný materiál bude okamžite v hotovosti uhrazen) a také zákazu prijímaní maďarských – či Maďarskem kolkovaných – bankovek.¹⁴²

První den postupu obsadily jednotky 31. pluku po menších bojích Buzitu a Alsomihalyi. Ještě týž den večer podnikli Maďaři približně s třemi sty muži u Alsomihalyi protiútok, ale byli se značnými ztrátami II. praporem 31. pluku odrazeni. Počet mrtvých není znám, ale do zajetí padlo asi 20 Maďarů. Druhý prapor měl pouze sedm raněných. Od dalšího dne platil rozkaz o vyvarování se ozbrojených střetů s Maďary, kteří ze svých pozic dobrovolně ustupovali. Bezproblémový postup 6. divize vrcholil ve dnech 1. až 3. května, kdy byl obsazen Sároszentpéter a Miskolc.¹⁴³ Městečko Miskolc obsadily jednotky I. praporu 31. pěšího pluku, které při této příležitosti vzaly do zajetí maďarský oddíl v síle 10 důstojníků a 93 mužů.¹⁴⁴

Z Miskolce byl poté vyslán jeden prapor s dělostřeleckou baterií do Putnoku, severozápadně od Miskolce. Tento prapor následně pokračoval v postupu na Apátfalvu, kterou společně s dalšími československými jednotkami dne 9. května obsadil. V tomto prostoru se sice nacházela 5. divize maďarské rudé armády, ale byla značně demoralizovaná, a tak kladla pouze minimální odpor. To se změnilo až při postupu na Szarvaskő 10. května, kdy jednotky 5. divize rudé armády podnikly proti čs. praporu neúspěšný protiútok. Prapor byl druhého dne posílen a bez větších problémů pronikal hlouběji na maďarské území až do bezprostřední blízkosti Egeru – Felnémetu. Velitelství čs. vojsk bylo představiteli Egeru několikrát žádáno o překročení demarkační čáry a obsazení města, aby bylo zabráněno rabování. Jenomže právě kvůli poloze města nebylo možné vyhovět. Ze strategických důvodů se čs. jednotky z tohoto prostoru stáhly, aby vytvořily hlavní obrannou linii v oblasti Apátfalvy na výšinách kót 455 a 871. V předsunutých pozicích v okolí Szarvaskő, Kisgyőr, Mályi, Gesztely, Monok, Tállya a Sárospatak byly rozmístěny pouze hlídky. Tím byl úkol 6. divize splněn.¹⁴⁵

Podstatně těžší úlohu před sebou měla II. brigáda, jejíž cílem byla salgotarjánská úhelná pánev. V prostoru plánovaného postupu této brigády se totiž nacházela 3. divize maďarské rudé armády a zároveň zde Maďaři měli k dispozici dobrovolnický prapor,

¹⁴² VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 123.

¹⁴³ Marián Hronský uvádí datum obsazení Miskolce již na 2. května. HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 18.

¹⁴⁴ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 126.

¹⁴⁵ HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 18-19.

vytvořený z místních horníků. Československé jednotky, shromážděné v prostoru Lučenec – Ožďany, zahájily postup ve třech proudech 1. a 2. května. Hlavní skupina, skládající se ze tří praporů a dvou dělostřeleckých baterií, směřovala přímo na Salgotarján. Cílem obou menších seskupení byly Tachty, respektive Szécsény. Jelikož Maďaři zpočátku ustupovali, postupující čs. jednotky bez problémů překročily řeku Ipeľ a 7. května dorazily k maďarské obranné linii mezi Karancslapujtö a Somoskőújfalu. Zde byly kvůli rozhodnému odporu nepřítele nejprve zastaveny, posléze dokonce donuceny k ústupu.¹⁴⁶ Pokus, zachytit se na výšinách jižně od Filákova nevyšel, a tak se příslušníci II. brigády 13. května ocitli zpátky na původní demarkační čáře.¹⁴⁷

*„Tento první vážný neúspěch II. brigády u Salgotarjánu ohrozil postavení 6. divize u Miškovce, protože útokem z pozic východně od Salgotarjánu mohla maďarská armáda snadno přetnout týlová spojení 6. divize.“*¹⁴⁸ Aby bylo toto nebezpečí zažehnáno, nařídil ministr národní obrany Václav Klofáč generálu Piccionemu, provést v prostoru Salgotarjánu protiútok. Za tím účelem byla 6. divize posílena o dva prapory nově vzniklého 67. pluku z Prešova, dvě baterie houfnic a také jí byly svěřeny volné prapory náležející 4. divizi. Salgotarján měl být napaden ze tří stran s tím, že hlavní útok bude veden od východu skupinou italského plukovníka Angiona (část 6. divize a III. brigáda) a IV. brigádou. Připravovaného útoku se měla zúčastnit ještě II. brigáda, která společně se IV. brigádou tvořila tzv. lučeneckou skupinu, jejímž velitelem byl generál Letovský. Datum začátku této ofenzívy bylo stanoveno na 17. května.¹⁴⁹

Operace však byla z technických důvodů zahájena se zpožděním jednoho dne, tedy 18. května. Přesto se jednotkám III. brigády podařilo v tento den dorazit až k Pétervásáru, který po krátkém boji obsadily. 19. května pokračoval pochod na Kisterenye.¹⁵⁰ Předvojem celé skupiny byl I. prapor 25. střeleckého pluku, který narazil na první vážnější odpor u křižovatky silnice a železnice vedoucí z Homok-Terence přes Nadujfalu do Kisterenye. Zde se vojáci I. praporu střetli s maďarským pancéřovým vlakem, který byl vyzbrojen 6 kulometry

¹⁴⁶ O těchto bojích se značně zmateně zmiňuje Kronika jezdeckého pluku 7, ve které se jako začátek bojů uvádí již 2. květen. Místo bojiště je označeno jako kóta Lasz-Oldal. A podle kroniky zde došlo k tvrdým bojům, kterých se kromě jedné eskadrony 7. jezdeckého pluku zúčastnily také prapory 28., 35. a 75. pěšího pluku. Uvedená kóta byla dobyta a postup čs. jednotek na Salgotarján mohl pokračovat až do protiútku maďarské přesily, která zahнала čs. jednotky k Filákovu a následně až zpátky do Lučence. S největší pravděpodobností se tedy jedná o tentýž boj, který kronikář pluku s odstupem času popsal poněkud nepřesně. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 393/II. Kronika jezdeckého pluku na rok 1918. Nestránkováno.

¹⁴⁷ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 65-66.

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 66.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 66.

¹⁵⁰ HRONSKÝ, Marián. *Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919*. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 26.

a jedním dělem. Rozhodným útokem čs. jednotek byl nepřátelský obrněný vlak donucen k ústupu a I. prapor tak mohl obsadit nádraží Nadujfalu, přerušit železniční trať a také telefonní spojení. Prapor pokračoval v postupu a téhož dne se mu podařilo proniknout do Kisterenye a obsadit místní nádraží.¹⁵¹

Přítomnosti I. praporu 25. střeleckého pluku na okraji Kisterenye využil velitel III. brigády mjr. Pirník k tomu, aby svými jednotkami obsadil celé město. Mezitím se ale jeden z praporů, který pronikl poměrně hluboko na jih až do Szajly, dostal do tvrdého boje s nepřátelským vojskem, a tak z obav o napadení týlového zabezpečení brigády nařídil mjr. Pirník Kisterenye v noci z 19. na 20. května vyklidit.¹⁵² Jenomže tento rozkaz se s největší pravděpodobností nedostal právě k I. praporu 25. střeleckého pluku, který v noci zůstal ve svých pozicích. O nastalém boji stojí v plukovní kronice toto: „*Asi ve 3 hod. dne 20. 5. 1919 počal nepřítel s útokem sesíliv svou frontu jedním plukem rudé armády z Budapeště, za nočního šera a již se zdálo, že útočník se zmocní nádraží v Kis-Terenne. První vrhla se 6. setnina s npor. Maňákem v čele proti nepříteli, kterýž měl již obsazenu topírnu a zahнала nepřítel asi k 300 m vzdálenému mostu. Tím bylo zabráněno překvapení, bohužel rota ztratila v tomto por. v záloze Tischera a ppor. v záloze Lhotu a asi 5 mužů a více raněných. Další útok 5. a 4. setniny vedl npor. Ripka. Síla útočícího skromně odhadnuta čítala asi 2 pluky. Proti této přesile se prapor držel do 7:30 hodin a když veškeré v posledních bojích ukořistěné zásoby střeliva se vyčerpaly a posily žádné nepřicházely a části rudé armády jak od severu tak od jihu se dostávaly praporu do týlu, převzal velení praporu npor. Ripka a nařídil plánovitý ústup. Velitelství praporu bylo hledáno, ale marně. Teprve na ústupu se zjistilo, že prapor dne 20. května 1919 bojoval úplně osamoceně, bez spojení se sousedy a týlem. Sousední oddíly ustoupily podle výpovědi civilního obyvatelstva během noci.*¹⁵³

Ani postup vedlejší skupiny III. brigády nebyl úspěšný, protože již 19. května byla zastavena silnými maďarskými oddíly u Bátore a při neustálém bojovém kontaktu s nepřítelem ustoupila až do Putnoku.¹⁵⁴

¹⁵¹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 20-21.

¹⁵² HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 26.

¹⁵³ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 22-23. Ústup praporu byl poznamenán téměř nepřetržitým bojem se stále dotírajícím nepřítelem. Npor. Ripka vedl své muže až k vesnici Ivád, protože se tam podle fronty předpokládala přítomnost již dříve ustoupivších čs. jednotek. Jenomže v okolí Ivádu se nacházely pouze silné oddíly maďarské rudé armády, které zbytky I. praporu okamžitě obklíčily a po boji donutily ke kapitulaci. Zachránila se pouze část mužů, přesněji 2 důstojníci a 50 mužů. Do zajetí tak padlo 5 důstojníků a 98 mužů, včetně nadporučíka Ripky. Nadporučík Ripkovi se společně s několika dalšími muži podařilo ze zajateckého tábora brzy uprchnout a přes Rakousko se vrátili do Československa a již začátkem června byl opět u svého praporu.

¹⁵⁴ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 67.

Jednotky IV. brigády zahájily postup na Salgotarján podle plánu 19. května. O den později bylo navázáno u Piliše spojení s II. brigádou a u Pogony s hlídkami III. brigády. Další postup byl však Maďary zastaven na kótách 483 a 620. 21. května v tomto prostoru podnikly maďarské jednotky silný protiútok a československé vojáky zahnal až na linii Hajnášky – kóta 297 – Petrovce – Domaháza. Podrobněji se o těchto událostech zmiňuje Kronika pěšího pluku 13. Ale informace zde uváděné jsou poněkud zmatené a nepřehledné. Jsou zde popisovány boje, kterých se zúčastnil II. prapor 93. pěšího pluku a I. a III. prapor 67. pěšího pluku a dělostřelecká baterie. Této skupině velel pplk. Vobořil. Svě síly rozdělil mezi kpt. Schnejdra (II. prapor) a kpt. Vybírala (I. a III. prapor, dělostřelecká baterie a pomocné jednotky). 20. května obsadily Schnejdrovy jednotky po boji vesnici Ojnoazkö, přičemž nepřítel ztratil 6 mrtvých, 12 zraněných a 6 zajatých. Vlastní ztráty činily pouhé 2 raněné. Při dalším postupu začal mít kpt. Schnejdar problémy s kázní demoralizovaných jednotek. To se nejvíce projevilo u páté roty 67. pěšího pluku, která svévolně opustila své postavení u Vezscökle. Až po zásahu svého velitele se vojáci vraceli na pozice, jenomže ty už v té době byly obsazeny Maďary, a tak se tato rota dala na útek. Kpt. Schnejdarovi se jí nakonec podařilo přinutit k zastavení a zaujmutí obranných pozic v Vezscökle. Přibližně ve stejnou dobu byl zastaven i útok skupiny kpt. Vybírala. Druhého dne se po silných útocích nepřítele oba prapory 67. pěšího pluku stáhly až na obrannou linii Ajkocskö – Almagy- Dabash – kóta 297 – Hanyah.¹⁵⁵ Ve dnech 23. – 29. května byly v tomto prostoru budována skromná obranná postavení a provozována hlídková činnost.¹⁵⁶

Útok na Salgotarján tak skončil naprostým neúspěchem. A vzhledem k postupující demoralizaci československých jednotek se další pokus o dobytí Salgotarjánu nemohl uskutečnit. Kromě toho byl ústup od Salgotarjánu způsoben také vývojem situace v okolí Miskolce. Maďaři zde totiž zahájili dlouho plánovanou ofenzívu, jejímž cílem mělo být rozdělení československého vojska na dvě části a také dosažení spojení se sovětskou armádou. Československé velení, přestože o plánované ofenzívě Maďarů v okolí Miskolce vědělo, odeslalo tři prapory z tohoto prostoru k Salgotarjánu, a tak vlastně neúmyslně Maďarům situaci usnadnilo.¹⁵⁷

Útok maďarské rudé armády byl zahájen ráno dne 20. května. Předcházela mu silná dělostřelecká příprava. Jako první musely nepříteli čelit roty umístěné Also-Zsolce a Kis-Tokaji. Útok byl podporován dělostřeleckou palbou a také jedním obrněným vlakem. Jelikož

¹⁵⁵ S největší pravděpodobností se jedná o linii Hajnášky – kóta 297 – Petrovce – Domaháza.

¹⁵⁶ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 299/II. Kronika pěšího pluku 13. s. 13-17.

¹⁵⁷ HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 26-29.

byly obě roty útokem naprosto zaskočeny, velmi brzy byly donuceny k ústupu. Ustupující roty se k nové obraně postavily u vesnice Szirmy (10. rota) a jižně od Felsősolca (9. rota). Nepřátelský útok pokračoval i na západním úseku miskolcké obrany. První a čtvrtá rota se zde ocitly v kritické situaci poté, co československé jednotky ustoupily z prostoru Szaba. Nejenže obě roty ohrožoval silný nepřátelský útok, ale zároveň jim hrozilo velké nebezpečí i z týlu. Tam se totiž nacházelo tovární město Diozgyör s velmi nepřátelskými dělníky. Ti také využili této situace a příslušníky 1. roty až do jejich večerního ústupu ostřelovali kulomety. K zastavení maďarského útoku byly z Miskolce odeslány téměř všechny československé jednotky, s výjimkou trénu a mužů, kteří střežili nádraží. Ale nepřítomnosti více početných čs. oddílů opět využilo místní maďarské obyvatelstvo a zaútočilo na nádraží. Boj ve městě trval celé odpoledne. Trén se podařilo na poslední chvíli zachránit, ale do maďarských rukou padl vlak s výzbrojí a výstrojí 31. pluku, který byl omylem při přehazování výhybek poslán na slepou kolej.¹⁵⁸

Ani odpolední boje před Miskolcem se pro čs. jednotky nevyvíjely dobře. Ale i přes ústup 32. pluku se do večera dařilo frontu celkem udržet. Následně přišel rozkaz o ústupu přes Miskolc do Sajószentpéter. První rota byla opět napadena maďarskými dělníky z Diozgyör, ale nakonec se úspěšně na místo určení – společně se 4. rotou – dostala. Jenomže kvůli tomu, že byl Miskolc Maďary obsazen, se další roty I. praporu 31. pluku do Sajószentpéter nedostaly, a tak se musely shromáždit severovýchodně od Miskolce v Sziksó. Velitelství pluku a II. prapor se okamžitě po začátku útoku přesouvaly na pomoc čs. jednotkám v Miskolci, ale v Gesztely (15 km od Miskolce) se dozvěděly o obsazení města, a tak zde zůstaly.¹⁵⁹

Jenomže čs. velení se ze ztrátou Miskolce rozhodně nehodlalo smířit a generál Rossi připravil plán pro jeho opětovné získání za součinnosti s rumunským vojskem. Útok byl zorganizován na 23. května a útočící jednotky rozděleny na tři kolony. „*Levá kolona – plk. Liaffi – II. a I. prapor 31. pluku, prapor 21. a 23. legionářského pluku a prapor 66. pluku má útočiti ve dvou skupinách, levá pod velením pplk. Poiré jižně silnice Gesztely – Miškovec s úlohou útočiti ve směru Felső-Zsoleza a udržovat spojení s Rumuny, kteří mají útočiti pěti prapory na Alsózsolca, pravá skupina II. praporu a prapor 66. pluku má tlačiti nepřítele severně od silnice a po překročení Hernadu navázat spojení se skupinou Szikso. Střední kolona – III. prapor a prapor myslivců – pod velením mjr. Součka má útočiti přes Árnót*

¹⁵⁸ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 128-129.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 129.

*přímo na Miškovec a udržet spojení s oběma kolonami. Pravá skupina – 32. pluk a 1. a 4. rota 31. pluku pod velením gen. Zincone provede útok ze severu na Sajószentpéter. Počátek útoku stanoven na 3.30 hod dne 23. května.*¹⁶⁰

V noci z 22. na 23. května nastoupily jednotlivé oddíly pochod na výchozí pozice. Útok byl zahájen ve stanovenou hodinu. Již za dvě hodiny svedla jižní skupina tvrdý a vítězný boj o vesnici Onga. Střední proud dosáhl svého postavení na čáře Árnót – Onga bez boje. Jenomže severní skupina nebyla tak úspěšná a silný maďarský odpor její postup zcela zastavil u Sajószentpéter. Plánované spojení s rumunskými oddíly se prozatím nepodařilo uskutečnit. Jižní skupině se dařilo stále postupovat, a tak během dopoledne obsadila Felsőzsolca. Zde navázala jižní skupina kontakt se skupinou střední. Severní skupina i nadále pokračovala v boji u Sajószentpéter. Rumunské vojsko bylo překvapeno maďarským obrněným vlakem a raději ustoupilo. Kvůli neúspěchům severní skupiny a Rumunů nemohl útok nadále pokračovat. Československé jednotky byly následně vystaveny silné dělostřelecké palbě a nepřátelským výpadům, ale až do večera si své pozice dokázaly udržet. Poté Maďaři za pomoci obrněného vlaku obešli levé křídlo Čechoslováků a donutili je k ústupu. Důsledkem toho byl vydán rozkaz k celkovému stažení čs. sil. Zpočátku spořádaný ústup – při němž asistoval 23. legionářský pluk obsazením výšin západně od Onga – se kvůli neustálé nepřátelské palbě z kulometů změnil téměř až v panický útěk do Gesztely. Mezitím severní skupina konečně prorazila maďarskou obranu u Sájószentpéter, ale k Miskolci se dostala až po ústupu obou skupin. Proto se musela vrátit na výchozí pozice.¹⁶¹

Útok na Miskolc byl stejně jako útok na Salgotarján neúspěšný. Českoslovenští vojáci byli zcela vyčerpáni duševně i fyzicky a trpěli nedostatkem výstroje. K tomu přispěly i poměrně velké ztráty na životech.¹⁶²

5.2. Odchod italské vojenské mise

Porážky československých vojsk v bojích o Salgotarján a Miskolc měly velký dopad na již tak špatnou morálku čs. armády. Na druhou stranu tím byl vyřešen problém nevraživosti mezi italskou a francouzskou vojenskou misí. Italská vojenská mise byla totiž

¹⁶⁰ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 130.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 130-131.

¹⁶² Kronika 31. pěšího pluku uvádí ztráty v boji o Miskolc u II. praporu na 9 mrtvých a 27 raněných mužů, u III. praporu 2 muži nezvěstní a 1 důstojník a 6 mužů raněných. Ztráty I. praporu nebyly kronikáři pluku štábnímu kapitánu Floriánu Ostrčilovi známy. Prohra u Miskolce znamenala zásadní změnu pro organizaci pluku. Při ústupu byl totiž pluk okolnostmi rozdělen na tři samostatné skupiny a až do konce války se nepodařilo jednotlivé části opět spojit. Tamtéž. s. 132.

dne 1. června 1919 z Československa odvolána. Kromě vojenských neúspěchů k tomu přispěla i nedůvěra československé vlády k odborným i politickým schopnostem Italů. Italové totiž zdržovali přesuny čs. domobraneckých praporů z Itálie, otevřeně se přátelili s příslušníky maďarské šlechty a vystupovali značně protičeskoslovensky.¹⁶³ K tomu všemu ještě považovali československé pluky italských legionářů za součást italské armády, a tak se odmítali podřizovat vrchnímu čs. velení, které bylo v rukou francouzské vojenské mise.¹⁶⁴

Celkem odešlo 157 italských důstojníků.¹⁶⁵ Nejdůležitější funkce obsadilo 50 důstojníků francouzské vojenské mise. Do funkce generála Piccioneho nastoupil generál Mittelhauser a velení jednotlivých divizí převzali generálové Destremeau, Chabord, Paris a Schuhler. Zároveň byl odchod vojenské italské mise využit k tomu, že bylo sjednoceno velení všech československých vojsk, jímž byl dne 4. června pověřen francouzský generál Maurice Joseph César Pellé, náčelník štábu francouzské vojenské mise v Československu.¹⁶⁶ Pro povzbuzení a zvýšení morálky československých oddílů vydal následující prohlášení: *„Důstojníci, poddůstojníci, vojáci! Vlast jest v nebezpečí, úspěchy maďarské vydaly tisíce Slováků maďarskému jařmu a mocí uvádějí v nebezpečí vše co jste dosáhli revolucí a co je Vám tak drahé. Není možné, aby Dohoda Vás opustila, své bratry Čechoslováky, potřebuje však času, aby mohla pomoci. Nikdy ještě vlast za podobných okolností nedovolávala se nadarmo obětavostí všech svých dětí a vlast volá: povinností každého jest dnes vyplniti dané rozkazy až do krajnosti obětovati vše, je-li třeba i svůj život, buď jak buď – my Maďary odrazíme.“*¹⁶⁷

Společně s novým vrchním velením došlo i k reorganizaci čs. vojska na Slovensku. To bylo od této chvíle rozděleno na dva armádní celky – východní a západní. Západní skupině

¹⁶³ Přátelské postoje k Maďarsku měly své zahraničně-politické pozadí. Itálie vstoupila do 1. světové války na straně Dohody za slib územních zisků na úkor Rakouska-Uherska (Londýnský pakt z roku 1915). Jenomže na sklonku roku 1918 se Rakousko-Uhersko rozpadlo a na jeho území vzniklo několik nástupnických států. Mezi nimi i Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (pozdější Jugoslávie). Právě součástí tohoto státu byla Rijeka, Dalmácie a Itrie, tedy území o která měli Italové eminentní zájem. A protože Království Srbů, Chorvatů a Slovinců mělo – stejně jako další nástupnické státy – velkou podporu Francie, Italové se logicky museli sblížit právě s Maďary.

¹⁶⁴ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 70.

¹⁶⁵ Ve studii Hany Mudrové a Miroslava Mudry Generál M. C. J. Pellé a Československo se můžeme dočíst, že odchodu italské vojenské mise nikdo nelitoval. MUDROVÁ, Hana. MUDRA, Miroslav. Generál M. C. J. Pellé a Československo. In *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 152. Toto tvrzení si ale odporuje se zápisem v Kronice pěšího pluku 31, který se o odchodu italských důstojníků zmiňuje takto: *„Podle úmluvy s královskou vládou italskou končí dne 31. května úkol italské mise v našem vojsku. Všichni italští důstojníci opouštějí tím dnem svá místa, předávají své funkce a opouštějí naši vlast. Odchází mezi nimi i mnoho dobrých velitelů a upřímných kamarádů. Velitel 6. divise loučí se zvláštním rozkazem se všemi legionáři – příslušníky divise.“* VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 133.

¹⁶⁶ BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 70.

¹⁶⁷ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 53.

velel generál E. D. Mittelhausser a operovala v oblasti dunajského úseku (7. divize – generál Shuhler) a v oblasti Ipľa (2. divize – generál Letovský, ale od 4. 6. plukovník Šnejdárek¹⁶⁸). Východní skupina byla rozmístěna v košickém (6. divize – gen. Charbord) a podkarpatském úseku (3. divize – gen. Destremeau). Ke skupině patřily ještě menší oddíly pod velením pplk. A. Gillaina a mjr. Prignota, které se nacházely v okolí řeky Bodvy, respektive Hornádu.¹⁶⁹

5.3. Druhá fáze války

Vítězství v první fázi vojenského konfliktu s Československem posílilo sebevědomí maďarských bolševiků. Na 30. květen byla naplánovaná velká ofenzíva proti československým jednotkám na Slovensku. Kromě předchozího vítězství mluvily pro tuto akci i zahraničně-politické okolnosti. Maďarská bolševická vláda se totiž snažila dostat z postupujícího obklíčení své země. A největší předpoklady pro úspěch existovaly právě v případě ofenzivy na Slovensko, protože na jihu by tato akce vedla k jistému zásahu Dohody a na rumunské frontě měli Rumuni velké vojsko. Oproti tomu československé jednotky byly početně slabší, značně roztažené a především ve špatném morálním stavu.¹⁷⁰

Cílem maďarské ofenzivy byl rychlý postup na sever a severozápad a tím vyřazení co největší části čs. vojska. Protože Maďaři věděli o problémech na čs. straně, neočekávali velký odpor. Maďarský plán spočíval v obsazení důležitého železničního uzlu Vrútky. Tím by totiž bylo přerušeno železniční spojení z Košic na západní Slovensko. Československé jednotky na východě Slovenska by tak byly izolovány. Pro ofenzívu byla maďarská rudá armáda posílena o 6. divizi a 3. a 80. brigádu. „*Maďarské vojsko malo rýchlo postupovať za ustupujúcimi čs. jednotkami na troch hlavných smeroch: Miškovec – Košice – údolie Hornádu, Salgótarján – Zvolen cez Lučenec, Balassagyarmat (Balažské Ďarmoty) – Banská Štiavnica cez Levice. Všetky útočné smery sa tiahli po železnici, čo umožňovalo maďarskému hlavnému veleniu nasadiť početné obrnené vlaky, ktoré malo k dispozíci.*“¹⁷¹ Pokud by Maďaři dokázali uspět, měl útok pokračovat na západní Slovensko s cílem opětovného získání celého slovenského území.¹⁷²

¹⁶⁸ Plukovník Josef Šnejdárek působil řadu let ve francouzské Cizinecké legii. Po vypuknutí první světové války vstoupil do československé legie ve Francii. Do Československa se vrátil v roce 1919 a velel čs. vojsku v bojích o Těšínsko. Podrobněji v ŠNEJDÁREK, Josef. *Pochoduj nebo zemři!* Praha, 1994. ISBN 80-901694-2-2.

¹⁶⁹ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 175.

¹⁷⁰ Tamtéž. s. 173.

¹⁷¹ Tamtéž. s. 174.

¹⁷² Tamtéž. s. 174-175.

Velká maďarská ofenzíva byla zahájena v noci z 29. na 30. května 1919 prakticky po celé frontě. Pro lepší orientaci se budu situací obou československých armádních skupin zabývat zvlášť.

5.3.1. Maďarská ofenzíva a východní skupina československého vojska

Proti dvěma divizím generála Hennoquea, které byly ještě ke všemu roztažené po celém východním Slovensku a Podkarpatské Rusi, stály tři divize maďarské rudé armády. Ty vedly svůj útok na Košice údolím řek Slanej, Bodvy a údolím Hornádu. Československým jednotkám se nedařilo nepřátelský postup zastavit a prakticky ani zdržet.¹⁷³

Ve tři hodiny ráno dne 30. května zahájili Maďaři dělostřeleckou přípravu po celé frontě a o dvě hodiny později započali s útokem podél Hornádu na Szikszó a Szanaloš. Po několika hodinovém boji západně od Szikszó hrozilo III. praporu 31. pěšího pluku obklíčení, a tak musel ustoupit přes Szikszó a Aszaló až ke křižovatce silnic Szikszó – Halmaj – Szobád. Zde obsadil linii na kótách 230 a 263. Ústup byl proveden spořádaně i díky krycí palbě čs. dělostřelectva. Problémy činilo maďarské letectvo, které napadalo ustupující trény. Další nepřátelský útok se podařilo zastavit až po příchodu jednoho praporu z 18. pěšího pluku, který se do boje zapojil přímo z pochodu. Přibližně v 18 hodin večer byl proveden československý protiútok v síle tří praporů (prapory náležely k 31. a 18. pěšímu pluku a k 15. pluku myslivců), který zahnal Maďary na ústup. Prapory pak zaujaly nové obranné postavení západně od Szikszó. Ale kvůli nepříznivé situaci na dalších frontových úsecích byl brzy ráno 31. května nařízen ústup přes Kázsmárk a Rasony do linie Rakta – kóta 322 Magas. Zde se měl prapor setkat s jednotkami 32. pluku. Přidělený úsek byl v šířce sedmi km, a tak jej bylo možné obsadit pouze hlídkami. O den později musel prapor po dalším silném maďarském útoku opět ustoupit a to až do Büttöse. Ani 2. června se ústup III. praporu 31. pěšího pluku nezastavil a pokračoval dále na sever přes Buzitu až do Komárovců. Aby nepadl trén do maďarských rukou ustupoval asi hodinu cesty před praporem. Jenomže v Buzitě byl přepaden maďarským civilním obyvatelstvem a v nastalém zmatku se rozprchl na všechny strany. Vojáci dokázali radikální obyvatelstvo rozehnat a pravděpodobně za trest vesnici zapálili. Druhého dne byla zaujata obranná linie jižně od Velké Idy společně s III. praporem 54. pěšího pluku a půl praporem 35. pěšího pluku.¹⁷⁴

¹⁷³ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 177.

¹⁷⁴ VÚA. *Vojenské kroniky a fotoalba*. Přír. čís. 375/II. *Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919*. s. 133-137.

Dne 2. června probíhaly i další boje v okolí Buzity. Nepřítel zde postupoval i s podporou početného dělostřelectva. Příslušníci I. praporu 42. pěšího pluku zaujali v prostoru této vesnice obranná postavení s úkolem zadržet nepřátelský útok za každou cenu. Maďaři zaútočili ve večerních hodinách. Postupovali v hustých rojnicích a za silné podpory dělostřelectva. Brzy se jim podařilo zatlačit levé křídlo praporu, ale postup přímo na Buzitu byl zastaven palbou z pušek a kulometů. Poté se československé jednotky pokusily protiútokem zvrátit situaci na svém levém křídle, ale jelikož byly československé kulometry zničeny dělostřeleckou palbou, nemohly protiútok podpořit a ten tak skončil neúspěchem. Následně bylo levé křídlo z důvodu naprostého nedostatku munice donuceno k ústupu. Tím pádem mohl nepřítel začít děly a kulometry ostřelovat hlavní síly praporu. Aby nedošlo k obklíčení I. praporu 38. pěšího pluku západně od Buzity v Reste, obsadila 2. rota 42. pěšího pluku výšiny u Reste. Tito vojáci zde měli vybudovat obranná postavení, ale Maďaři využili ústupu levého křídla praporu k tomu, aby neustálou boční palbou a výpady zabránili příslušníkům 2. roty k zachycení se v tomto prostoru. Kolem desáté hodiny večer zjistily hlídky praporu postup silného nepřátelského oddílu východně od Buzity. Kvůli velkým obavám z možného maďarského obklíčení, rozhodl velitel praporu – na základě předchozích direktiv velitele skupiny mjr. Rotona – o ústupu do Moldavy.¹⁷⁵

Mezitím se k I. praporu 38. pěšího pluku donesly zprávy o prohraném boji 42. pěšího pluku, a tak jeho velitel kapitán Procházka rozhodl o zaujmutí obranných postavení na kopci západně od vsi Reste a na kótě 305 (Červený Hruneč). Maďaři s útokem dlouho neotáleli a započali ho již druhý den dopoledne – 5. června. První útok byl veden v šesti vlnách jedním maďarským praporem přímo proti kótě 305. Dle rozkazu nechala 1. rota nepřítele přiblížit se až do vzdálenosti sta kroků a poté zahájila zničující palbu z pušek a kulometů, po které byl nepřítel zahnán zpět k Buzitě. Ale o chvíli později byl veden další maďarský útok z již dříve obsazené vesničky Kany proti československému oddílu, umístěnému v blízkém lese. Útok byl opět neúspěšný. Maďaři byli zahnáni protiútokem z kóty 305, který vedl poručík v záloze Alexei Schulzse a soustředěnou palbou kulometů, umístěných právě v již zmiňovaném lese. Nepřítel utrpěl při tomto pokusu velké ztráty a prchající vojáci byli ostřelováni boční palbou. Ale ani na čs. straně se odražení tohoto maďarského výpadu neobešlo beze ztrát – těžce raněn byl právě poručík Schulzse. V odpoledních hodinách se Maďaři pokusili již po třetí dobýt pozice I. praporu. Útok byl za podpory dělostřelectva veden silou dvou praporů a směřoval

¹⁷⁵ První prapor se shromáždil v Budulově. Dne 4. června zde po šestatřicet hodin odrazil silné maďarské útoky, než byl o půlnoci 5. 6. dán rozkaz k všeobecnému ústupu. Při ústupových bojích padlo několik mužů a poručík Jícha do maďarského zajetí. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 42 na rok 1918-1922. s. 36-37.

zároveň proti kótě 305 i vesnici Reste. Nepříteli se sice podařilo zakopat východně od Reste, ale u kóty 305 opět neuspěl. Ve večerních hodinách pronikl menší maďarský oddíl do prostoru mezi kótou 305 a Reste, ale následným protiútokem z obou jmenovaných pozic byl zahánán na útek. Druhého dne předcházela maďarskému útoku několikahodinová dělostřelecká příprava, po které došlo k frontálnímu útoku na Reste. Opět neúspěšnému. Československé jednotky byly donuceny k ústupu až po šestém útoku, který následoval bezprostředně po předchozím. Kromě toho, že se opakoval frontální útok, zaútočili Maďaři ještě dalšími silami na levé křídlo praporu. První „*prapor bránil se proti útoku s obou stran do poslední chvíle až na nejkratší distance vražednou palbou našich kulometů. Ustupoval donucen od kopce ku kopci a způsobil nepříteli nejen veliké ztráty, nýbrž podporoval tím i řádný ústup celé skupiny a záchránění všech kulometů.*“¹⁷⁶ Kronikář praporu uvádí vlastní ztráty na 59 raněných a 13 nezvěstných mužů. Maďaři prý utrpěli ztrátu asi 500 mrtvých a zraněných.¹⁷⁷ Ve večerních hodinách prapor dorazil do Moldavy.¹⁷⁸

Mezitím za svítání dne 5. června zahájili Maďaři útok na Komárovce. Čelní útok od silnice byl silnou palbou čs. dělostřelců sice zastaven, ale nepříteli se podařilo obchvátit nechráněná křídla obránců a ti jsou nuceni k dalšímu ústupu. Obranné postavení bylo vytvořeno na výšinách severovýchodně od Ruzinky. O den později Maďaři pokračovali v útoku na postavení III. praporu 31. pěšího pluku směrem na Kis-Idu (Malou Idu). Tlakem nepřítel ustoupila většina praporu silnicí na Košice. Nakonec byl dán rozkaz k všeobecnému ústupu přes Košice až do Kassabely (Košická Bělá).¹⁷⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že se maďarský postup na Košice nepodařilo zastavit, a tak dne 6. června 1919 vstoupilo maďarské vojsko bez boje do tohoto města. Nutno podotknout, že za velkých oslav místního maďarského obyvatelstva.

Veliteli podkarpatské skupiny generálu Destremeauovi se nevedlo o nic lépe. V prvních červnových dnech se odehrály velké boje o Sátoraljaújhely (Nové Město pod Šiatorom). Československé vojsko hájilo toto město prapory 21., 28. a 47. pěšího pluku. Od 3. června byl ve městě vyhlášen poplach a probíhaly opevňovací práce, který se mimo jiné vyznačovaly budováním zákopů nebo přerušením železniční tratě, aby Maďaři nemohli použít obrněného vlaku. Čtvrtého ani pátého června se však nepřítel o útok nepokusil, a tak vojáci žádali velitele skupiny plukovníka Sokola o povolení k výpadu. Jenomže plukovník měl od

¹⁷⁶ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 347/II. Kronika pěšího pluku 38. s. 47.

¹⁷⁷ Tento údaj je podle mého názoru velmi přehnaný.

¹⁷⁸ Tamtéž. s. 44-48.

¹⁷⁹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 136-137.

vrchního velitelství v Košicích přísný zákaz podnikat jakékoliv útočné akce, a proto nemohl přáním vojáků vyhovět. Některé oddíly přesto z vlastní iniciativy přešly do útoku, ale Maďaři podnikli rozhodný protiútok a donutily československé oddíly k návratu do původního postavení. Následně utrpěli odražení Čechoslováci velké ztráty v důsledku palby maďarského dělostřelectva do jejich pozic. Nepřátelská dělostřelba způsobila největší ztráty v řadách 47. pěšího pluku. Po pádu Košic byla situace v Sátoraljaújhely neudržitelná. Maďaři totiž začali město ohrožovat i z týlu, a tak musel dát plk. Sokol rozkaz k vyklizení města. Kvůli minimálním možnostem telefonní komunikace mezi jednotlivými oddíly došlo k tomu, že některé jednotky i nadále zůstaly ve svých pozicích a na ústup se daly až když zjistily, že jsou nepřítelem téměř obklíčeny. Většině z těchto oddílů se nakonec podařilo probít a společně se zbytkem skupiny ustupovat k Užhorodu.¹⁸⁰

Mezitím – 3. června – byl na pomoc Sátoraljaújhely vyslán III. prapor pěšího pluku číslo 3. Ale ještě než vůbec k městu dorazil, setkával se s ustupujícími skupinkami československého vojska a nakonec musel krýt jejich ústup až do chvíle, kdy byly v bezpečí. Tato akce však stála III. prapor mnoho mužů. Po neustálém boji se praporu podařilo odpoutat od nepřítele až 8. června a k pluku se vrátilo pouhých 5 důstojníků a 50 mužů.¹⁸¹

Mezi 8.-10. červnem padly do maďarských rukou ještě Michalovce, Humenné, Vranov, Prešov a Bardejov. Maďarská rudá armáda se tak dostala do samotné blízkosti polských hranic a podkarpatská skupina československého vojska tím byla odříznuta od zbytku východní skupiny. Obranná postavení si podkarpatská skupina vybudovala v okolí Užhorodu. Východní skupina dokázala zastavit maďarský postup na výhodných pozicích v prostoru Orlov – Lipany a na obranné čáře Lipany – výšiny východně Margecan – Jasov – Dobšiná.¹⁸²

5.3.2. Maďarská ofenzíva a západní skupina československého vojska

V prostoru západní skupiny zaútočili Maďaři v noci z 29. na 30. května. Útok byl veden prakticky od Parkáne až po Tornaľu s tím, že hlavní síly byly soustředěny na postupy

¹⁸⁰ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foche“. I. s. 89-92.

¹⁸¹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 389/II. Kronika pěšího pluku 3 Jana Žižky z Trocnova. I. s. 73-74.

¹⁸² HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 177-178.

z Parkáne na Nové Zámky, z Šáh na Levici, z Balažských Ďarmot přes Krupinu a ze Salgotarjálu na Zvolen.¹⁸³

Zmatek v československých jednotkách při samotném začátku maďarské generální ofenzívy nejlépe vystihuje zápis v kronice 27. pěšího pluku: „*V ranních hodinách dne 30. května 1919 bylo pozorováno, že nepřítel na několika místech pokouší se o přechod řeky Ipeľ. Později bylo hlášeno, že se přechod na několika místech zdařil a že Maďaři útočí v značné přesile. Poznalo se ihned, že tu nejde o akci podřízenou, nýbrž, že nepřítel zahájil skutečně dlouho již připravený a promyšlený útok se značnými silami. Oddíly, které byli (sic!) v pohraniční službě na všeobecné čáře toku řeky Ipoly, byli silným nepřátelským tlakem donuceny ustoupiti ve směru od jihu na sever. Za těchto namáhavých bojů bylo pro těžký horský terén, pro naprostý nedostatek jezdeckva a jiných spojovacích prostředků a pro vysílení pěchoty zcela nemožno udržeti styk mezi ustupujícími proudy. Tím se stávalo, že nebyla křídla bojujících oddílů kryta, nepřátelské oddíly obcházely otevřené boky, což způsobilo nejen další stálý ústup, ale i silnou demoralizaci vojsk. Stravování stále se pohybující jednotky bylo nepravděelné. Šatstvo bylo velmi chatrné, často bylo viděti vojína bez bot, většina vojáků neměla pláště, ani přikrývek, takže v noci trpěli zimou. Vojáci ojedinele i v hloučcích opouštěli své bojové jednotky a utíkali z fronty.*“¹⁸⁴

Podobná situace byla po celém západním úseku československého vojska. Nepřítel proto postupoval velmi rychle a během několika prvních červnových dní dobyl Nové Zámky, Levici a Lučenec. Postup na Komárno byl sice zastaven, ale maďarské předsunuté hlídky operovaly v blízkosti Vrable a Zlatých Moravců. Československé jednotky se neúspěšně pokoušely nepřítele zatlačit zpět na druhý břeh Ipeľu. Ustupující 7. divize se zastavila v Nitře a 2. divize – v jejímž čele již stál plukovník Šnejdárek – zaujala obranné postavení na čáře Kremnice – Bánská Bystrica. Kritická situace na frontě přiměla Vavro Šrobára 5. června k vyhlášení vojenské diktatury na celém území Slovenska.¹⁸⁵ Na úplném okraji levého křídla západní skupiny sváděli boje s Maďary u Tornale příslušníci II. praporu 2. pěšího pluku.¹⁸⁶ Prapor měl velice obtížné postavení, protože byl roztažen ve značné vzdálenosti a také se

¹⁸³ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 176.

¹⁸⁴ VÚA. *Vojenské kroniky a fotoalba*. Přír. čís. 339/II. *Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921*. s. 55.

¹⁸⁵ Nařízení se v praxi projevilo tím, že odpovědnost za pořádek v určitém obvodu převzal jeho vojenský velitel. Tento velitel k tomu mohl použít jakékoliv prostředky a mohl měnit i zákony. BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 71.

¹⁸⁶ Pro upřesnění se ve skutečnosti jednalo o půlprapor 21. pěšího pluku, který byl v době bojů o Slovensko přidělen právě k 2. pěšímu pluku, jako jeho II. prapor.

vůbec nemohl spoléhat na přidělenou rotu, která byla vytvořena z řad Sokolů.¹⁸⁷ Maďaři provedli obchvat Tornaly ze severu a donutily prapor k ústupu. Nepřátelským obrněným vlakem byla zničena jedna baterie dělostřelectva, která byla v době útoku již téměř bez jediného dělostřeleckého granátu. Nepříznivou situaci u Tornaly se prapor pokusil zvrátit okamžitým protiútokem, který ovšem skončil neúspěšně. Jedním z důvodů bylo i odepření poslušnosti ze strany sokolské roty, která se tohoto protiútku odmítla zúčastnit.¹⁸⁸ Hlavními důvody československého neúspěchu však byla silná nepřátelská kulometná palba a naprostý nedostatek munice útočících oddílů. Proto druhý prapor musel ustoupit na sever do Bretky. Druhého dne dorazily maďarské posily a okamžitě se zapojily do dalšího útoku proti druhému praporu. Československé jednotky trpěly čím dál tím větším nedostatkem munice, a tak nemohly maďarskému náporu čelit. Dalšího dne ráno proto ustoupily až k Muráni.¹⁸⁹

6. června ztratilo čs. vojsko Bánskou Štiavnicí, ale 8. června se nepodařilo nepříteli prorazit přes Badín na Bánskou Bystrici. V tuto dobu se již československé jednotky dokázaly zkonsolidovat a zaujmout dobrá obranná postavení. Maďarský postup tak byl v prostoru západní skupiny zastaven.¹⁹⁰

Hlavní důvody zastavení maďarské ofenzívy spočívaly jednak v zaujmutí výhodných obranných pozic v hornaté krajině východního Slovenska a také ve schopnostech vrchního velitele čs. ozbrojených sil generála Pellého. Generál Pellé okamžitě začal s reorganizací čs. armády podle francouzského vzoru a také intervenoval u svých francouzských nadřízených o naléhavou pomoc při materiálním zásobování čs. vojska letadly, dělostřelectvem, kulomety, municí, nákladními automobily atd. Permanentně se také zasazoval o vojenský i diplomatický zásah ve prospěch Československa ze strany Dohody.¹⁹¹

¹⁸⁷ Jak uvádí Kronika pěšího pluku 21: „po každé noční přestřelce zůstal úsek sokolů neobsazen. Ze sokolské roty čítající asi 180 mužů, zůstávalo po prvých výstřelech v bitevní čáře pouze několik jednotlivců, většina vždy prchala zpět.“ Velitel praporu kapitán Fridrich nakonec sokolskou rotu kvůli její naprosté bojové neschopnosti určil jako zálohu, ale to ještě více zkomplikovalo situaci ostatním rotám, které se musely opět roztáhnout. Sokolové své chování omlouvali tím, že „nešli na Slovensko bojovat, ale že tam nesli kulturu.“ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foche“. I. s. 159.

¹⁸⁸ Kpt. Fridrich poté prohlásil sokolskou rotu za zbabělou a neschopnou boje. Navrhl zavedení disciplinárního řízení pro neuposlechnutí rozkazu a také okamžité rozpuštění roty. Než však mohla být tato událost řešena vyšší instancí, svolala sokolská rota vlastní schůzi, na které bylo přijato usnesení o rozpuštění roty vzhledem k tomu, že jí nebyla dána možnost vykonávat činnost, kvůli které na Slovensko přijela. A zároveň rota rozhodla o vyslání deputace k ministru Národní obrany Klofáčovi s žádostí o povolení návratu do Čech. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Tamtéž. s. 161.

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 161-165.

¹⁹⁰ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 176-177.

¹⁹¹ MUDROVÁ, Hana. MUDRA, Miroslav. Generál M. C. J. Pellé a Československo. In *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 148-154.

5.3.3. Slovenská republika rad

Na Maďary obsazeném území východního Slovenska byla v Prešově dne 16. června 1919 vyhlášena Slovenská republika rad. I v tomto aktu je nutné vidět stále trvajících snahu Maďarů o panování nad Slovenskem. Proklamovaná diktatura proletariátu byla ve skutečnosti diktaturou vojenskou. Vždyť i samotná maďarská rudá armáda byla složena převážně z bývalých důstojníků a vojáků rakousko-uherské armády. Z toho důvodu zůstal v armádě i silný nacionalismus. „*Mnozí (z vojáků) sami o sobě prohlašují, že jsou především Maďary a teprve potom bolševiky, i když většinou sotva vědí, co vše to slovo obnáší.*“¹⁹² Maďarští vojáci si svým chováním brzy znepráčetili většinu slovenského obyvatelstva, protože kromě přívrženců československého státu pronásledovali i sympatizanty bolševiků. Toto chování přivedlo do řad čs. vojska mnoho slovenských dobrovolníků.¹⁹³ Možná i proto Slovenská republika rad poměrně brzy zanikla.¹⁹⁴

5.3.4. Vývoj v pohledu na válku v Československu

Na počátku války s Maďarskou republikou rad nebrala česká veřejnost tuto situaci příliš vážně. Většina obyvatelstva se snažila válku nevnímat a poměrně silně se projevovaly i antimilitaristické nálady. Ale ani někteří politici čs. úsilí na Slovensku rozhodně nepomáhali. Tak například sociální demokracie se stavěla proti jakémukoliv posílení čs. vojska i přes velké nebezpečí, které z toho pro československý stát plynulo. Dalo by se říci, že tyto české postoje byly značně ovlivněny pohodlností, která vyplývala z přesvědčení o bezmezně ochraně ze strany Dohody. Tyto nálady se samozřejmě musely projevit i na morálce v československém vojsku.¹⁹⁵

Situace se začínala měnit až v souvislosti s československými porážkami a rychlým maďarským postupem do nitra Slovenska. Předchozí zamlčování porážek bylo nahrazeno širokou informovaností obyvatelstva, zakázáním veřejných zábav a vytvořením válečného výboru. To vše přispělo k tomu, že si veřejnost uvědomila vážnost situace a do armády se začali hlásit dobrovolníci z řad studentů, Sokola a dalších spolků.¹⁹⁶

¹⁹² TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 138.

¹⁹³ Tamtéž. s. 137-138.

¹⁹⁴ Stalo se tak po ústupu maďarského vojska ze slovenského území, který byl ukončen 4. července. Hlavní představitelé slovenské republiky rad uprchli právě do Maďarska.

¹⁹⁵ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. II. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-037-2. s. 644-649.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 694-695.

5.3.5. Boje až do příměří na východním úseku.

I přestože byla maďarská ofenzíva zastavena, boje na Slovensku pokračovaly. Hlavní vojenské akce se sice odehrávaly v úseku západní skupiny, ale i tak by byla chybou, kdybych alespoň malou pozornost nevěnoval i bojům východní skupiny.

Západně od Košic ovládali v polovině června Maďaři Meczenzéf (Medzev) a Ajfalúcsku. Úkolem dobýt tato místa byl pověřen I. prapor 42. pěšího pluku. V noci z 16. na 17. června byl útok zahájen. Poměrně rychle byly bodákovým útokem dobyty výšiny severně od Ajfalúcsky. Nepřítel v Ajfalúcsce byl právě z těchto výšin ostřelován čs. kulomety, a tak vesnici vyklidil. Ještě během noci pokračovala většina praporu dále do Meczenzéfu. Nepřítel byl nečekaným útokem z boku a silnou kulometnou palbou naprosto zaskočen. K maďarskému zmatku a následnému ústupu značně přispěla i palba vlastního dělostřelectva na Meczenzéf. Vzhledem k tomuto dílčímu úspěchu se očekávalo maďarské vyklizení Moldavy a Taszó, a tak bylo rozhodnuto zaútočit jižním směrem na Toruň a tím vpadnout nepříteli do týla. Z počátku se sice podařilo Maďary zatlačit až k Toruni a poměrně dlouhou dobu je tam držet v šachu. Jenomže poté se absence trénu projevila na nedostatku munice a nezbývalo nic jiného, než se vrátit do Ajfalúcsky. Další boje se již v okolí Ajfalúcsky neodehrály.¹⁹⁷

Generál Hennocque se pokusil dobýt Prešov. Tento úkol byl svěřen I. a II. praporu 31. legionářského pluku, který 14. června začal postupovat na Prešov přes Pečovskou Novou Ves a Sabinov. Po bezproblémovém dobytí Pečovské Nové Vsi, ke kterému došlo již v brzkých ranních hodinách se k obou praporům přidal ještě prapor 12. pluku myslivců a jedna dělostřelecká baterie. Takto posílená skupina vytlačila 16. června Maďary ze Sabinova a postupovala dále na linii Jakobovany – Michal'jany. Druhý prapor poté již neměl dostatek sil k dalšímu postupu a tím byla možnost dobytí Prešova ztracena. První prapor sice dokázal zahnat Maďary z Michal'jan, ale poté mu vpadl do týlu nepřátelský obrněný vlak a způsobil praporu nemalé ztráty.¹⁹⁸ Prapory se následně stáhly do Pečské Nové Vsi, kde ještě 23. června odrazily maďarský útok na své pozice.¹⁹⁹

Neúspěch u Prešova měl své důsledky i pro akci, jejímž cílem bylo dobytí Košic. Třetí prapor 31. pěšího pluku vyrazil na Košice 16. června z Gelnice přes Hýľov. Jedna z rot třetího praporu však byla při svém postupu Maďary napadena a uvedena ve zmatek. To vyústilo až

¹⁹⁷ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 42 na rok 1918-1922. s. 38-40. Celkové ztráty tohoto pluku v bojích na Slovensku jsou uváděny na 5 mrtvých, 30 zajatých a 12 nezvěstných mužů.

¹⁹⁸ Do maďarského zajetí padli tři důstojníci a osm mužů. Strážmistr Humpolec dal před zajetím přednost dobrovolné smrti za pomoci ručního granátu. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 141.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 140-141.

v ústup celého praporu do Rieky. V noci se několik Maďarů převléklo do uniforem italských legionářů, proniklo do čs. týlu a vyvolalo zde paniku. Prchající příslušníci praporu se zastavili až v Aranyide (Zlatá Idka). Vyčerpaní vojáci byli poté převezeni zpět do Gelnice. 20. června dobyli Maďaři Margecany a III. prapor se tak musel stáhnout do Mníšku. V jeho blízkosti došlo ještě před uzavřením příměří k několika menším srážkám s maďarským vojskem.²⁰⁰

Východně od Košic obsadily dne 12. června jednotky I. praporu 28. pěšího pluku a praporu 36. pěšího pluku Michalovce, ale již o den později se raději stáhly na výchozí pozice. 18. června se maďarské vojsko s ohledem na tlak Dohody Michalovce vyklidilo a ty tak byly znovu obsazeny československými jednotkami. V téměř posledních dnech války docházelo k tvrdým bojům o přechody řek Ondava a Topľá. U prvně jmenované řeky – přesněji na jednom z jejích přechodů v Bánovcích - probíhaly urputné boje 22. června. Svoji poslední bojovou účast ve válce s Maďary si zde odbyli vojáci 28. pěšího pluku, kteří si své postavení udrželi za cenu dvou mrtvých – včetně jednoho důstojníka – a 10 zraněných mužů.²⁰¹

5.3.6. Boje až do příměří na západním úseku.

Boje u Nových Zámků

Již 7. června se podařilo brigádě francouzského majora Bonneua obsadit Nové Zámky. Alespoň základní svědectví o bojích u Nových Zámků nám zanechala Kronika pěšího pluku 24. První prapor tohoto pluku – v té době nesl označení Pěší pluk 99 – přišel do Nových Zámků den po jejich obsazení, tedy 8. června. Ve městě panoval velký zmatek, protože po železniční trati se na nádraží několikrát objevil nepřátelský pancéřovaný vlak, který palbou z kulometů a děl ostřeloval československou posádku. Téhož dne nařídil mjr. Bonneau další postup, při kterém bylo I. praporu určeno střežit pravé křídlo brigády. Postup po trati Nové Zámky – Parkáň (dnešní Štúrovo) byl zahájen 9. června. Velitel praporu, setník Pospíšil, poslal podél této trati jednu půlrotu a většinu svých jednotek ponechal ke krytí pravého křídla, respektive postupoval s nimi na Perbete. Maďaři měli podél železniční trati silné oddíly, a tak měla půlrotu praporu při svém postupu velké problémy. Setník Pospíšil si uvědomoval důležitost praporu při krytí pravého křídla brigády, a proto postupoval raději velmi ostražitě. Z tohoto důvodu bylo Perbete dosaženo až ve večerních hodinách. Druhého dne prapor v zajištěném postupu pochodoval až k vesnici Kissujfalu (Nová Vieska).

²⁰⁰ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919. s. 144.

²⁰¹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 28 „Tyrše a Fügnera“ na rok 1919-1929. s. 54-55.

Předsunutá hlídka zde však byly Maďary donuceny k ústupu. Než mohla být proti Kissujfalu provedena nějaká akce, přišel rozkaz od velitele brigády k přesunu do Kürtu. Výšiny jihovýchodně Kürtu měly totiž klíčový význam pro dobytí Parkáně. Ještě téže noci byly stráže praporu několikrát napadeny maďarskými hlídkami a při jedné z přestřelek padl podporučík Jaroslav Jurásek.²⁰²

Dne 11. června obdržel setník Pospíšil rozkaz k dobytí dvorce Arad. Útokem na Maďary silně obsazenou pozici předcházela krátká dělostřelecká příprava, která skončila asi ve 20 hodin večer. Kvůli vysokému obilí a nedostatku světla došlo poměrně brzy k promíchání jednotlivých útočících jednotek praporu, a tak raději jeho velitel vydal rozkaz k zastavení útoku a své muže znovu zformoval. Kolem desáté hodiny večerní se útok podařilo obnovit. Po dvou hodinách bojů se československým jednotkám podařilo za pomoci ručních granátů proniknout do nepřátelské obrany a Arad nakonec dobyt. V pozicích urputně se bránícího nepřítele převažovali dobrovolníci z řad vídeňského studentstva, kteří vstoupili do služeb maďarské rudé armády. Při útoku na Arad nezemřel ani jeden čs. voják, ale zranění utrpěli por. Stehlík, ppor. Jurný a 30 vojáků. Maďaři přišli o 10 mrtvých a 15 těžce raněných. O raněné se okamžitě postaral setník zdravotnické služby Dr. Škopík. Po celý 12. červen vojáci I. praporu odráželi nepřátelské útoky. Vyvrcholení nastalo večer, kdy Maďaři podnikli silný útok od Svodína. Jelikož měl být Svodín v československých rukou, nebyl útok z tohoto směru vůbec očekáván a nepřítel začal velmi brzy ohrožovat z levého křídla celý prapor. Až v noci se praporu podařilo odpoutat od nepřítele a ustoupit k Perbete. 13. června se stal novým velitelem praporu kpt. Dokoupil²⁰³ a také přišel rozkaz od velitele brigádní skupiny k novému útoku na Kürt. Úkol byl splněn v odpoledních hodinách a mimo to se praporu ještě podařilo proniknout asi 2 km jihovýchodně Kürtu. V tomto prostoru byly poté vybudovány obranné pozice, na nichž prapor zůstal až do 18. června.²⁰⁴

Boje o Nové Zámky pokračovaly i po tomto datu. Maďaři zde silou celé divize mohutně zaútočili a poté co překročili řeku Nitru a dobyli Bánov, hrozilo bezprostřední nebezpečí pádu Nových Zámků a dokonce i Bratislavy. Jenomže tohoto lokálního úspěchu maďarské velení nedokázalo využít, protože hlavní důraz stále kladlo na postup údolím

²⁰² VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 378/II. Kronika pěšího pluku 24 od státního převratu do 1. dubna 1927. I. s. 23-24.

²⁰³ V kronice se bohužel neuvádí žádný důvod změny velitele I. praporu 99. pěšího pluku. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 378/II. Kronika pěšího pluku 24 od státního převratu do 1. dubna 1927. I. s. 27.

²⁰⁴ Po tomto datu byl přemístěn do Nových Zámků. Zde se podílel na potlačování odporu místního obyvatelstva. Při této akci byl výstřelem z okna jednoho domu zabit četař Vitovský. Tamtéž. s. 24-27.

Hronu. I z tohoto důvodu nakonec v bojích u Nových Zámků uspělo československé vojsko.²⁰⁵

Bojové akce v okolí Nitry.

V prostoru Nitry působila 7. čs. divize. Po zastavení maďarské ofenzívy byl právě na tomto úseku proveden československý protiútok, jehož hlavním cílem bylo dobytí Levice. Této protiofenzívy se zúčastnil i kombinovaný pluk Lukavský, jež se skládal z I. praporu 92. pěšího pluku, II. praporu 54. pěšího pluku a o něco později i z eskadrony jízdy.²⁰⁶

Kombinovaný pluk Lukavský vznikl 6. června a stal se součástí brigády Kieffer. Prakticky okamžitě po vzniku pluku musel jeho velitel, setník Lukavský, řešit problémy s morálkou II. praporu 54. pěšího pluku.²⁰⁷ Poté již mohl být zahájen postup přes Nitru směrem na Levici. Pluk bez sebemenších problémů postoupil přes Velký Lampaš a na předvoj nepřátelských sil narazil až 8. června nedaleko Vrablje (Vráble). Po krátkém boji však Maďaři rychle ustoupili a československé jednotky poté bez boje obsadily Vrablje. Slabý odpor nepřítele byl následně osvětlen zjištěním o vyrabování místních vinných sklípků. Druhého dne pokračoval setník Lukavský v postupu. Kolem poledne byl vydán rozkaz k útoku na vesnice Velkou a Malou Kalnici, rozkládající se na pravém břehu řeky Hron. Maďarské dělostřelectvo zahájilo proti postupujícím Čechoslovákům palbu šrapnely, ale vzhledem k velkým rozestupům mezi jednotlivými vojáky nezpůsobila tato palba v řadách Lukavského mužů téměř žádné ztráty. Poté, co se do palby zapojila i maďarská pěchota, se postup poněkud zpomalil, ale přesto se podařilo některým oddílům proniknout do Malé Kalnice. Tento úspěch znamenal konec nepřátelského odporu a rychlý ústup přes řeku. Menší část pluku ustupujícího nepřítele pronásledovala z vlastní iniciativy směrem na Levici až k Malé Seči. Ještě než se tyto oddíly dokázaly – na příkaz velitele pluku – stáhnout zpět na pravý břeh Hronu, byly napadeny silnou maďarskou přesilou. K nastalému zmatku přispěl i příjezd

²⁰⁵ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 182.

²⁰⁶ VÚA. *Vojenské kroniky a fotoalba*. Přír. čís. 351/II. *Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920*. s. 78-81.

²⁰⁷ *Kronika pěšího pluku 46 se zmiňuje o rozkazu setníka Lukavského směrem k příslušníkům tohoto praporu, aby vyložili svůj výstroj z neprávem rekvírovaných vozů a v dalším postupu pokračovali pěšky a dále i o následné reakci vojáků: „Rozkaz, ač silně odůvodněn blízkostí nepřítele a nejasnou situací fronty, narazil na silný odpor 54níků, kteří projevovali velmi málo ochoty nařízení vyplniti. Zvláště pak mužstvo jedné pěší a kulometné roty téhož praporu hlasitě reptalo a nehodlalo vůbec uposlechnouti. Situace stávala se velmi nepřijemnou a v tu kritickém okamžiku obrátil se velitel pluku, ač 54ník sám, na I./92 pol. prapor. Odpor 54níků brzy zlikvidován. Npor. Neumann s I./92 pol. setninou s nasazenými bodáky dal neposlušné setniny vystoupiti a vyzval tyto k pořádku. 54níci, vidouce nezbytí a hrozivou tvářnost 92níků, donuceni rozkaz provést. K utvrzení disciplíny určil velitel pluku hned na místě velitelem oné vzpurné pěší roty energického por. Friče od I./92 pol. praporu. Potom teprve dán rozkaz k dalšímu pochodu k Nitře.“* VÚA. *Vojenské kroniky a fotoalba*. Přír. čís. 351/II. *Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920*. s. 79-80.

nepřátelského obrněného vlaku z Levice, který ustupující jednotky rozdělil a pokoušel se o zamezení přechodu přes řeku. Z počátku spořádaný ústup se změnil v panický útěk. Hlavní zásluhu na úspěšném ústupu přes řeku měly ty jednotky, které se do pronásledování nepřítele nepustily a mezitím našly několik brodů, přes které se prchající vojáci bezpečně dostali na druhý břeh. Přejít řeku se však podařilo i Maďarům v úseku II. praporu 54. pěšího pluku, a tak byl celý kombinovaný pluk donucen k ústupu do Dekync. Zde se pluk narychlo zakopal a očekával útok nepřítele. Maďaři však nevyužili vhodné situace a na špatně zformované československé oddíly nezaútočili. V boji o Velkou a Malou Kalnici ztratil I. prapor 92. pěšího pluku 11 mrtvých, 37 zraněných a 7 zajatých.²⁰⁸

Maďaři se k útoku neodhodlali ani příštího dne, pouze jedna nepřátelská dělostřelecká baterie se pokusila přiblížit k čs. pozicím, ale po krátké trvajícím palbě čs. dělostřelectva se opět stáhla. Poté oznámil setník Lukavský ostatním důstojníkům pluku zprávu o uzavření příměří a o rozkazu okamžitého obsazení Maďary vyklízeného území. Opět byl tedy zahájen postup na obě Kalnice. Při postupu bylo také počítáno s tím, že by Maďaři mohli i přes uzavřené příměří klást ozbrojený odpor, což se velmi brzy potvrdilo. Obsazení Velké i Malé Kalnice se nepříteli nepodařilo zabránit. Kombinovaný pluk Lukavský byl následně pověřen samostatnou akcí, jež by v případě úspěchu velice přispěla k dobytí Levice brigádou Kieffer. K tomuto účelu byl pluk posílen o II. prapor 8. pěšího pluku a půlprapor námořnictva kpt. Sládka.²⁰⁹

Cílem této operace bylo obsazení městečka Velké Šarluhy (Nagy Sallo), které se rozkládalo na důležité železniční trati Levice – Parkáň. Tím by byli Maďaři v Levici odříznuti od přísunu posil a materiálu a také by byla část nepřátelských sil v tomto prostoru vázána a nemohla by při obraně Levice zasáhnout. Při postupu bylo zjištěno od místních obyvatel, že městečko střeží pouze maďarská jezdecká hlídka. Při útoku se však tyto zprávy ukázaly být nepravdivými a československé jednotky musely čelit tvrdému odporu silných nepřátelských oddílů. Útok na městečko tak byl zpomalen, ale ne zastaven. Největší zásluhu na proniknutí čs. vojáků do Velkých Šarluh měly kulometné roty, které svojí palbou dokázaly umlčet kulometry nepřítele a svým rozmístěním také znemožnily Maďarům jakýkoliv pokus o boční obchvat. V městečku probíhal těžký boj o každý dům a ulici. I při tomto boji útočnickům značně pomáhaly kulometné roty, které ovšem brzy spotřebovaly většinu munice. Právě v té době nepřítel vyrazil k protiútok, ale v poslední chvíli se podařilo některým kulometům munici doplnit z dorazivšího muničního vozu a nepřátelský protiútok odrazit. Po

²⁰⁸ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 79-95. Ztráty II. praporu 54. pěšího pluku zde bohužel uváděny nejsou. Podrobný deník činnosti tohoto praporu v bojích na Slovensku byl součástí přílohy č. 5, která se bohužel nedochovala.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 101-103.

dvouhodinovém boji byl nakonec nepřítel z Velkých Šarluh vytlačen. Nepřítel utrpěl velké ztráty, které čítaly přibližně 80 mrtvých a 10 zajatých. Z výpovědí zajatců vyšla najevo šesti násobná přesila poraženého nepřítele.²¹⁰ Svůj úkol tedy kombinovaný pluk Lukavský splnil znamenitě. Železniční trať se mu podařilo přerušit, zastavil plánovaný nepřátelský útok na brigádu Kieffer a zároveň i upoutal pozornost značných nepřátelských sil, čímž ulehčil situaci jednotkám postupujícím na Levici. To vše za cenu pouhých 3 mrtvých, 1 nezvěstného a 9 zraněných mužů.²¹¹

Velké Šarluhy byly plukem drženy do 12. června. Tento den dorazily k pluku zprávy o neúspěchu brigády Kieffer v bojích o Levici, a tak byl nařízen ústup do Horného Píalu. Na tuto vesnici Maďaři zaútočili o tři dny později, tedy 15. června. Za situace, kdy nepřítel postupně obchvacoval pravé křídlo pluku, přišel rozkaz ze skupinového velitelství, který nařizoval ústup do Cifár (dnešní Čifáre). Zde se od pluku oddělil II. prapor 8. střeleckého pluku a půl prapor námořnictva. Kombinovaný pluk pochodoval přes Mochovce do vesnice Němčinanyce (dnešní Němčiňany), kde se spojil s největší částí brigády Kieffer. Brzy se však celý pluk rozdělil s tím, že II. prapor 54. pěšího pluku byl určen ku krytí pravého křídla brigády, a proto obsadil výšiny Kis-Koszmály. A I. praporu 92. pěšího pluku byl svěřen úkol střežit západní břeh Hronu a zároveň část praporu měla tvořit zálohu 35. pěšího pluku italských legionářů pro další útok na Levici.²¹²

Tento útok na Levici naplánoval generál Mittelhauser, jako společný útok 7. a 2. čs. divize. O podrobnostech útoku 2. divize se zmíním o něco níže. Nejprve se ale budu věnovat průběhu této akce u 7. divize, jejíž součástí byl i kombinovaný pluk Lukavský.

Operace byla zahájena brzy ráno dne 16. června útokem 35. pěšího pluku italských legionářů na vesnici Rybník. Po tvrdém boji byla nakonec vesnice za velkého přispění kulometné čety 92. pěšího pluku dobyta a postup mohl pokračovat dále až do prostoru Csejkö (dnešní Čajkov) – Hronské Kosi (dnešní Hronské Kosihy). Zde však nepřítel využil pomalého

²¹⁰ V plukovní kronice se uvádějí další informace o kořisti a protivníkovi: „*ukořistěno množství zbraní, střeliva a výstroje. Kulometná rota ukořistila sama 2 těžké kulometry s příslušným materiálem, který po postřelení obsluhy zanechán na místě. Vítanou kořistí byla zvláště kompletní jedna telefonní výstroj, které dosud prapor velmi těžce postrádal. Dále ukořistěn i jezdecký kůň velitele maď. praporu. Výpovědí zajatců a nalezenými dokumenty obou padlých důstojníků zjištěno, že proti I./92 stál 1 prapor 53. pěšího pluku od 3. divize V. maďarského armádního sboru. Dotyčný prapor byl právě 1 hodinu před příchodem I./92 ve stanici V. Šarluhy vyvagónován a netuše blíženi nepřítele, utábořil se bezstarostně ve vesnici. Teprve při blíženi předvoje I./92 pol. praporu nepřítel alarmován, avšak prudkým útokem 92níků brzy přiveden maď. prapor do zmatků a donucen tak k ústupu. Tím bylo lze vysvětliti i velké množství ukořistěných baťohů, které na bývalém tábořišti uprostřed městečka nalezeny. Dále zjištěno výpovědí zajatců a uvedenými dokumenty, že dotyčný prapor byl do V. Šarluh vyslán jako předvoj a ku krytí vyvagónování dalších 3 praporů s 1 baterií, které odtud měli podniknouti bočný útok proti pravému křídlu brigády Kieffer, aby tak ulehčeno maď. oddílům bojujícím v prostoru Levice“.* VÚA. Vojské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 109-110.

²¹¹ Tamtéž. s. 104-111.

²¹² Tamtéž. s. 117-118.

postupu 2. divize a nasadil proti postupujícím čs. jednotkám početné síly, včetně obrněného vlaku a zatlačil je zpět k Rybníku. Pro druhý den byl nařízen ústup celé brigády na druhý břeh Hronu a dále do Mochovce. Zde se vojáci I. praporu 92. pěšího pluku setkali s menším nepřátelským oddílem, kterému se podařilo překročit Hron a vesnici ještě před příchodem čs. vojska obsadit. Po přiblížení se praporu však nepřítel raději ustoupil. V Mochovci se opět shromáždil celý kombinovaný pluk a připravoval se k obraně. Pluk italských legionářů číslo 35 se mezitím zachytil v Němčinanech. Již druhého dne brzy ráno podnikli Maďaři proti Mochovci silný útok, a proto se pluk stáhl na výšiny západně od Mochovce, které se daly snadněji bránit. Jenomže maďarskými obchvaty obou křídel byl pluk donucen k ústupu do blízkosti Slepčan. Pod tlakem nepřítele se musel stáhnout i 35. pluk. V boji u Mochovce ztratil prapor 1 mrtvého, 2 zraněné a 2 zajaté muže. Nepřítel v dalším postupu již nepokračoval, a tak zůstala fronta až do uzavření příměří 24. června nezměněna.²¹³

Boje v prostoru 2. divize

Poměrně úspěšnou ofenzívu dokázala uskutečnit 2. československá divize v čele s plukovníkem Josefem Šnejdárkem. Ofenzívu přiblížím prostřednictvím kroniky 25. střeleckého pluku. Ještě před tím je však třeba připomenout, že jednotky 2. divize obsadily 10. června Bánskou Štiavnicu a plánoval se postup na Hronskou Breznicu a Zvolen.²¹⁴

Postup na Hronskou Breznicu – přibližně 12 km západně od Zvolena – byl zahájen 12. června. Plánovaného útoku na důležitou pozici maďarské fronty, která byla silně osazena pěchotou i dělostřelectvem, se kromě II. praporu 25. střeleckého pluku a domobraneckého praporu číslo 6 (postup od západu ze Staré Kremničky), zúčastnil i III. prapor 54. pěšího pluku (postup z jihu od Bánské Štiavnice). Poté co byla Hronská Breznice téhož dne obsazena „jižní skupinou“, rozhodl se velitel divize pokračovat v úspěšném postupu dále na východ. Při postupu se prapor rozdělil na dvě poloviny. První půlprapor v čele s npor. Matuškou, jehož úkolem bylo projít přes hory a napadnout Zvolen od severu, byl v noci přepaden kulometnou palbou z výšin u Velké Lúky. Nepřítele se podařilo zahnat, ale v následném postupu hustým lesem se čs. jednotky roztrhaly, přičemž jedna ze skupin dorazila až ke Zvoleni, kde zaútočila na posádku maďarského obrněného vlaku.²¹⁵ Druhý půlprapor – společně s částí 6. domobraneckého praporu – bez problémů dorazil do vesnice Budča. Skupina postupovala

²¹³ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 119-126. Celkové ztráty 92. pěšího pluku v bojích o Slovensko čítaly 15 mrtvých, 52 raněných, 5 zajatých a 13 nezvěstných mužů. VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 125.

²¹⁴ HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 179.

²¹⁵ Bohužel výsledek tohoto střetnutí Kronika pluku neuvádí.

vesnicí, ale kolem půlnoci zahájili Maďaři ukrytí v okolních domech silnou palbu. Nepřítele se sice podařilo vytlačit na blízké výšiny, ale poté vjel do týlu čs. jednotek obrněný vlak a útočníci se tak rázem ocitli v obklíčení. Vzhledem k měsíčné noci nebylo možné přiblížit se k železniční trati a koleje zničit. Kvůli této situaci vydal nakonec velitel skupiny rozkaz k ústupu. Mezitím – 13. června – dobyla skupina plk. Hanáka Zvolen.²¹⁶

*„Po dobytí Bánské Štiavnice, Hronské Breznice a Zvoleně bylo úmyslem velitele divise držeti dobytou frontu jen nejnútnejšími oddíly a přenéstí ofenzivní činnost na jih, odkud docházely zprávy, že nepřítel v okolí Levice soustřeďuje značné síly.“*²¹⁷ V čele útočné skupiny – která se skládala ze dvou praporů 94. pěšího pluku, II. praporu 25. střeleckého pluku a dalších oddílů včetně jedné eskadrony 7. jezdeckého pluku a několika dělostřeleckých baterií – stál major Blaha. Postup byl zahájen v pozdním odpoledni 15. června z Bánské Štiavnice.²¹⁸ První komplikace nastala až po dosažení čáry Vysoká – Děkýš, nepřítel využil odpočinku čs. jednotek a zaútočil z kóty 745. Energický útok majora Bláhy přinesl úspěch v podobě zahnání nepřitele a dobytí této kóty. Následovalo obsazení vesnic Vysoká, Děkýš a Uhliská. Druhého dne pokračoval postup ve dvou proudech na Bohunice a Pukanec. Pukanec byl v odpoledních hodinách bez boje obsazen. Poté se skupina opět spojila a přes Bohunice pochodovala na Bátovce a Levici. Cestou došlo k několika střetům s Maďary, například u Derzsénye (Drženice), kde se rázným útokem podařilo zajmout 40 nepřátelských vojáků. Situace u II. praporu 94. pěšího pluku však byla zcela odlišná. Nepřítel zde využil své velké početní přesily a tlakem na tento prapor se pokoušel o vpadnutí do týlu čs. jednotek. Situaci zachránilo až nasazení jediných záloh v podobě 4. setniny 25. střeleckého pluku a kulometné čety 23. pluku francouzských legií. V čele těchto jednotek stál – ze zajetí se již navrátilší – kpt. Ripka. Po tvrdém boji, při kterém dlouhou dobu nebylo jasné kdo zvítězí, nakonec slabé československé jednotky Maďary zahaly. Tím byl postup ukončen a čs. vojáci začali budovat obranná postavení.²¹⁹

Dne 18. června Maďaři na tato obranná postavení silně zaútočili. Pravé křídlo – tvořené oběma prapory 94. pěšího pluku – náporu nepřitele nedokázalo čelit a bylo donuceno k ústupu. Kvůli tomu muselo své pozice opustit i levé křídlo (25. střelecký pluk). Poté celá

²¹⁶ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 58-61.

²¹⁷ Tamtéž. s. 61.

²¹⁸ Jak už bylo řečeno výše, jednalo se o společný útok západní skupiny československého vojska, který nařídil jeho velitel generál Mittelhauser.

²¹⁹ Tamtéž. s. 61-71.

skupina ustupovala zpátky k Bánské Štiavnici přes Bátovce a Bohunice až do 20. června, kdy se nepřátelský postup podařilo zastavit.²²⁰

5.4. Zásah Dohody

Mezitím dne 12. června bylo na mírové konferenci její Nejvyšší radou rozhodnuto o definitivní československo-maďarské hranici.²²¹ Ve dnech 14.-15. června bylo toto rozhodnutí oznámeno oběma vládám. Maďaři měli 14 dní na vyklizení slovenského území, ale jak je patrné z předchozího textu, na některých místech ještě boje probíhaly. Z pověření předsedy mírové konference Georgese Clemenceaua, určil generál Pellé lhůtu stažení maďarských vojsk na 24. června. Toho dne bylo po celé frontě vyhlášeno příměří a v dalších jednáních byl konečný termín vyklizení československého území stanoven na 4. července. Tento termín Maďaři dodrželi a do 7. července byla již společná hranice obsazena čs. vojskem.²²² Boje o Slovensko skončily.²²³

5.5. Mírová smlouva v Trianonu

Konečný návrh mírové smlouvy byl maďarské delegaci na mírové konferenci ve Versailles předložen 6. května 1920. Maďarská vláda měla do 21. května čas na prostudování tvrdých mírových podmínek a vyjádření se k nim. Ve skutečnosti Maďarsko nemělo na výběr, protože případné odmítnutí předloženého textu mírové smlouvy by znamenalo vojenskou okupaci maďarského území dohodovými vojsky. Dne 4. června byla v zámečku Velký Trianon smlouva podepsána za stranu maďarskou ministrem práce Benárdem a úředníkem ministerstva zahraničí Lázárem.²²⁴ Československé podpisy přidali ministr zahraničí Edvard

²²⁰ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921. s. 71-73.

²²¹ O vzniku československých hranic podrobněji v HOUDEK, Fedor. *Vznik hranic Slovenska*. Bratislava 1932.

²²² HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 181-183.

²²³ Posledním ozbrojeným střetem této války se ukázala být akce k obsazení předměstí Bratislavy – Petržalky. Petržalka se sice rozkládala na pravém břehu Dunaje, ale pro československý stát byla velmi důležitá. Slovenské hlavní město z ní mohlo být totiž v budoucnu kdykoliv napadeno. Proto byla se souhlasem Dohody v ranních hodinách dne 14. srpna obsazena čs. jednotkami. Akce byla provedena v nejvyšším utajení, a tak se maďarské strážce nezmohli na žádný odpor. Celkem byly československé ztráty v bojích o Slovensko následující. Zahynulo 39 důstojníků a 825 mužů, raněno bylo 103 důstojníků a 2727 mužů, do zajetí padlo 11 důstojníků a 322 mužů, pohřešováno bylo 18 důstojníků a 1942 mužů a onemocnělo 46 důstojníků a 1366 mužů. Maďarské ztráty jsou uváděny na 450 padlých, 3921 raněných, 6977 nemocných a 471 zajatých. Na těchto údajích se shodují práce historiků Mariana Hronského a Dušana Tomáška s tím, že se maďarské ztráty považují za podhodnocené. HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 187. TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 179-180.

²²⁴ Hlavní představitelé maďarské vlády se totiž pod tento – pro Maďarsko ponižující – dokument odmítli podepsat.

Beneš a mimořádný vyslanec Štefan Osuský.²²⁵ Nejdůležitějším bodem mírové smlouvy z pohledu Československa bylo uznání československého státu ze strany Maďarska, čímž se Maďaři oficiálně vzdali svých nároků na Slovensko.

²²⁵ (*1889 †1973) Slovenský politik diplomat. Od roku 1906 žil v USA. Za první světové války se zapojil do československého zahraničního odboje a od roku 1921 až do konce 30. let působil jako československý velvyslanec ve Francii.

6. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo vykreslit boje o Slovensko v letech 1918-1919 tak, jak je zachytily vojenské kroniky zúčastněných československých pluků.

V části zabývající se procesem obsazování slovenského území československými jednotkami bylo - vzhledem k malému množství informací v použitých vojenských kronikách - zapotřebí využít více poznatků z odborné literatury. Myslím si, že za předpokladu použití pouze záznamů z kronik, by se tato část práce stala jakýmsi torzem a rozhodně by nebylo možné vytvořit ucelený přehled o průběhu vojenského obsazení Slovenska.

Při líčení vojenského konfliktu mezi Československem a Maďarskou republikou rad jsem se již mohl plně opřít o hojné záznamy z vojenských kronik. Odborná literatura byla v tomto případě použita převážně pro nástin bojů z celkového pohledu. Lokální střety na jednotlivých frontových úsecích jsem naopak zachytil prostřednictvím záznamů vojenských kronikářů.

Podle mého názoru se vojenské kroniky osvědčily jako zajímavý zdroj informací o bojích československých jednotek s Maďary o Slovensko. A to i přes občasnou nepřesnost v dataci nebo zamlčení některých skutečností. Ve druhém případě mám na mysli například kázeňské prohřešky jednotlivců z řad československého vojska, o kterých informuje mimo jiné práce českého historika Dušana Tomáška.²²⁶ A pokud se již kronika některého z pluků o takovéto situaci zmiňuje, nepopisuje poklesky svých mužů, nýbrž vojáků z pluku jiného. Tak tomu je například u Kroniky 46. pěšího pluku, která popisuje odmítání poslušnosti příslušníků II. polního praporu 54. pěšího pluku.²²⁷ I přes tyto nedostatky vydávají kroniky řadu zajímavých svědectví o těžkém životě československých mužů, kteří se dobrovolně přihlásili do vojenské služby, aby svým úsilím přispěli k úspěšnému boji o vznik samostatného československého státu. Zároveň kroniky svým způsobem vyjadřují oficiální pohled československé armády na tento ozbrojený konflikt. Vždyť jejich autory byli štábní důstojníci jednotlivých pluků a tato skutečnost se musela při sepisování kronik zákonitě projevit. Zde se také trochu ukazuje odlišný pohled historiků a vojenských kronikářů na otázku bojů o Slovensko. Vojenští kronikáři pochopitelně mnohdy postrádají objektivní pohled a veškerou vinu na tomto ozbrojeném konfliktu přisuzují Maďarům. Jako příklad rozdílného vnímání historiků a vojenských kronikářů může posloužit otázka morálního stavu československého vojska v době velké maďarské ofenzívy na konci května 1919. Oproti názorům historiků, kteří

²²⁶ TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. s. 124.

²²⁷ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 79-80.

poukazují na velmi špatnou morálku čs. jednotek,²²⁸ se můžeme ve vojenských kronikách dočíst mimo jiné i toto: „*Nenávist čsl. národa proti odvěkému našemu nepříteli Maďarům vykonala divy. V národním cítění nezůstalo naše – poslední válkou světovou a zápasem o Těšínsko vyčerpané – vojsko pozadu za ostatními vlastenecky cítícími složkami ostatního obyvatelstva státu, nálada mužstva byla dobrá.*“²²⁹

Celkem jsem ve své práci použil údaje z dvanácti vojenských kronik. Jednalo se o kroniky pluků číslo 3, 6, 7, 13, 21, 24, 27, 28, 31, 38, 42 a 46.²³⁰ Nejrozsáhlejší informace obsahovaly kroniky pěších pluků číslo 31, 46, 27 a 21. Účasti těchto pluků v bojích na Slovensku byly věnovány podstatné části kronik v rozmezí čtyřiceti až padesáti stran. Přibližně třicet stránek s tematikou přítomnosti čs. jednotek na Slovensku obsahují kroniky pěších pluků číslo 3 a 6 a jezdeckého pluku číslo 7. V těchto případech se dá stále ještě hovořit o uspokojivém množství informací. U zbývajících pěti vojenských kronik jsou sledované záznamy pouze stručné a jsou vměstnány do pouhých čtyř až osmi stran textu.

Jednotlivé vojenské kroniky také zahrnují jiná časová období. Vyplývá to již z jejich názvů. U většiny z kronik souvisí první zápis se vznikem samostatného československého státu. Výjimky tvoří například kroniky pluků československých legionářů v Itálii, ve kterých je zaznamenána alespoň stručně činnost pluků již od jejich vzniku za první světové války. Přesto je možné říci, že počátečním rokem kronikářských záznamů je rok 1918. Podrobnost zápisů se odráží i v časovém rozsahu kronik. Čím jsou totiž zápisy podrobnější, tím je ve většině případů kronikářem sledované časové období kratší. Příkladem mohou posloužit kroniky pěších pluků číslo 31 a 28. V prvním případě se kronika omezuje na záznamy z let 1918-1919, ale ve druhém zachycuje podstatně delší časový úsek let 1919-1928.

Pro úplné vykreslení účasti československých jednotek v bojích o Slovensko by bylo zapotřebí použít kroniky všech pluků, jež se těchto bojových akcí zúčastnily. Hlavní důvod tohoto nedostatku spočívá v absenci těchto kronik ve Vojenském ústředním archivu v Praze. Některé kroniky se totiž do dnešní doby nedochovaly a jiné jsou umístěny na Slovensku ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě. Právě kvůli chybějícím záznamům z kronik pluků, které vznikly na Slovensku, se domnívám, že by bylo možné na výsledky mé práce navázat a tuto problematiku obohatit o materiál nacházející se ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě.

²²⁸ Např. HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4. s. 175. Dále TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 123.

²²⁹ VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Příř. čís. 512. Kronika pěšího pluku 6 „Hanácký“ za rok 1918-1919. s. 37.

²³⁰ Číslování pluků uvádím dle názvů kronik. Většina pluků totiž v této době nesla jiné číselné označení.

7. PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY:

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 389/II. Kronika pěšího pluku 3 Jana Žižky z Trocnova. I.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 512. Kronika pěšího pluku 6 „Hanácký“ za rok 1918-1919.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 393/II. Kronika jezdeckého pluku 7 na rok 1918.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 299/II. Kronika pěšího pluku 13.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 21 „Maršála Foche“. I.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 378/II. Kronika pěšího pluku 24 od státního převratu do 1. dubna 1927. I.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 339/II. Kronika pěšího pluku 27 na rok 1918-1921.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 28 „Tyrše a Fügnera“ na rok 1919-1929.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 375/II. Kronika pěšího pluku 31 Arco na rok 1918-1919.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 347/II. Kronika pěšího pluku 38.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Kronika pěšího pluku 42 na rok 1918-1922.

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920.

LITERATURA:

BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987.

GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady*. Praha, 1988.

HRONSKÝ, Marian. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava, 1998. ISBN 80-88878-14-4.

CHALOUPECKÝ, Václav. *Zápas o Slovensko 1918*. Praha, 1930.

KALVODA, Josef. *Genese Československa*. Praha, 1998. ISBN 80-85846-09-8.

KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha, 1998. ISBN 80-7106-267-7.

PANTOFLÍČEK, Jaroslav – LÁSKA, Václav. *Atlas republiky Československé*. Praha, 1935.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-036-4.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. II. 3. vydání. Praha, 1991. ISBN 80-7106-040-2 a 80-7106-037-2.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava, 1997. ISBN 80-88880-10-6.

TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6.

VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha, 2003. ISBN 80-86328-26-0.

STUDIE:

BŘACH, Radko. Příjezd francouzské vojenské mise do Prahy v únoru 1919. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1997. ISSN 0018-2583. s. 26-47.

BŘACH, Radko. Válka o Slovensko 1919 a francouzská vojenská mise v Československu. In *Vojenská história*. 7. 4. Bratislava, 2003. ISSN 1335-3314. Nestránkováno.

GALANDAUER, Jan. Čechoslovakismus v proměnách času. Od národotvorné tendence k integrační ideologii. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1998. ISSN 0018-2583. s. 33-51.

HRONSKÝ, Marián. Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948. Zborník vedeckých štúdií*. Trenčín, 1994. s. 5-34.

HRONSKÝ, Marián. Slovenská a maďarská politika pri vzniku Československa. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4. s. 55-81.

LUKEŠ, Michal. K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In *Historie a vojenství*. 2. Praha, 1998. ISSN 0018-2583. s. 53-63.

MUDROVÁ, Hana. MUDRA, Miroslav. Generál M. C. J. Pellé a Československo. In *Historie a vojenství*. 4. Praha, 1993. ISSN 0018-2583. s. 143-161.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. Češi na Slovensku – Slováci v Čechách a na Moravě. Tvůrci legend a mýtů na přelomu 19. a 20. století. In *Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století*. 3. Historický ústav. Praha, 1995. ISBN 80-85268-43-4. s. 7-22.

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Demarkační čáry

TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6. s. 34.

Příloha č. 2 Vojenská situace v době vzniku Slovenské republiky rad

BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 75.

Příloha č. 3 Budování čs. obrany po ústupu v horském terénu v květnu 1919

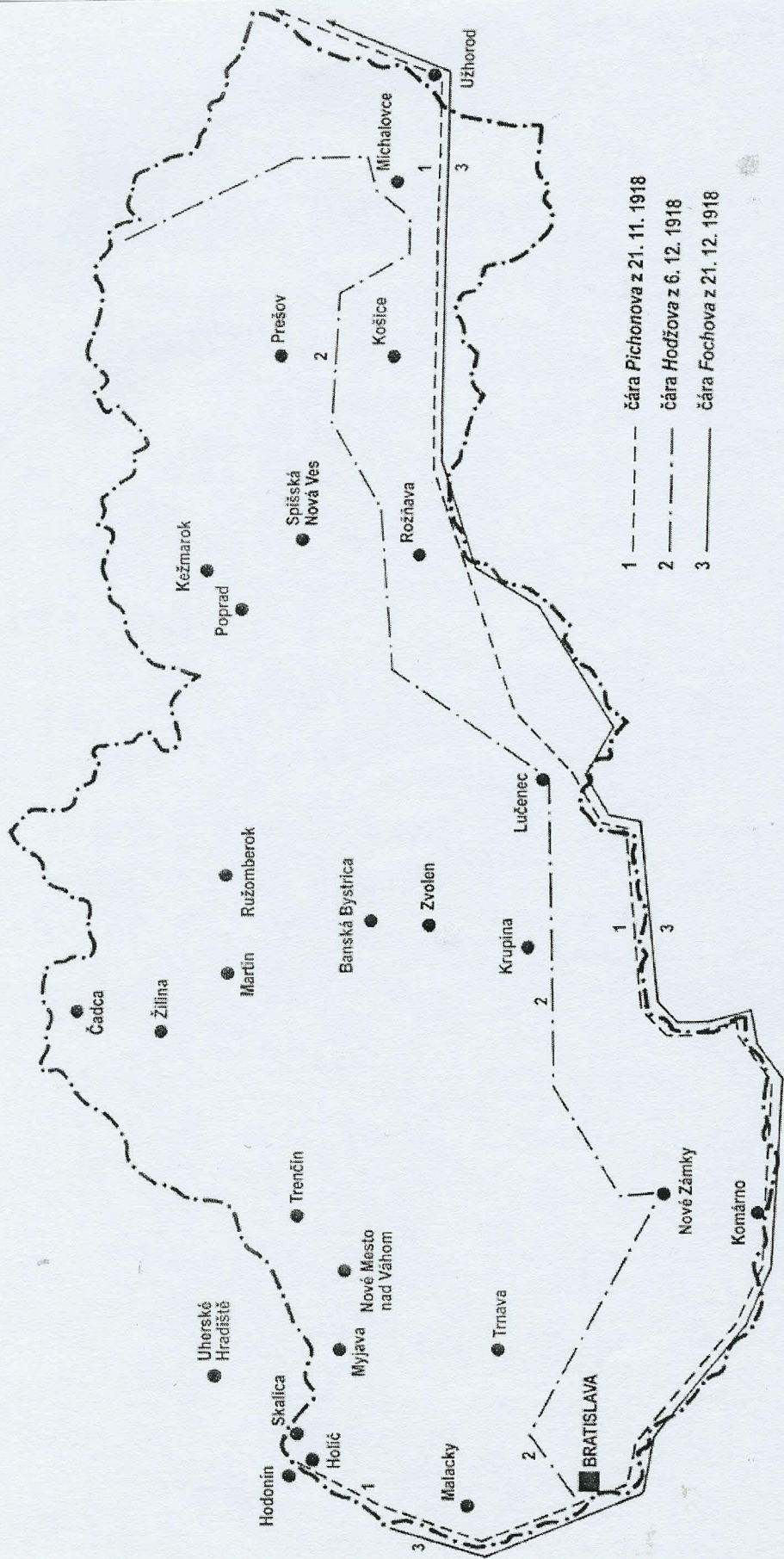
BÍLEK, Jiří a kol. *Vojenské dějiny Československa*. III. díl. Od roku 1918 do 1939. Praha, 1987. s. 70.

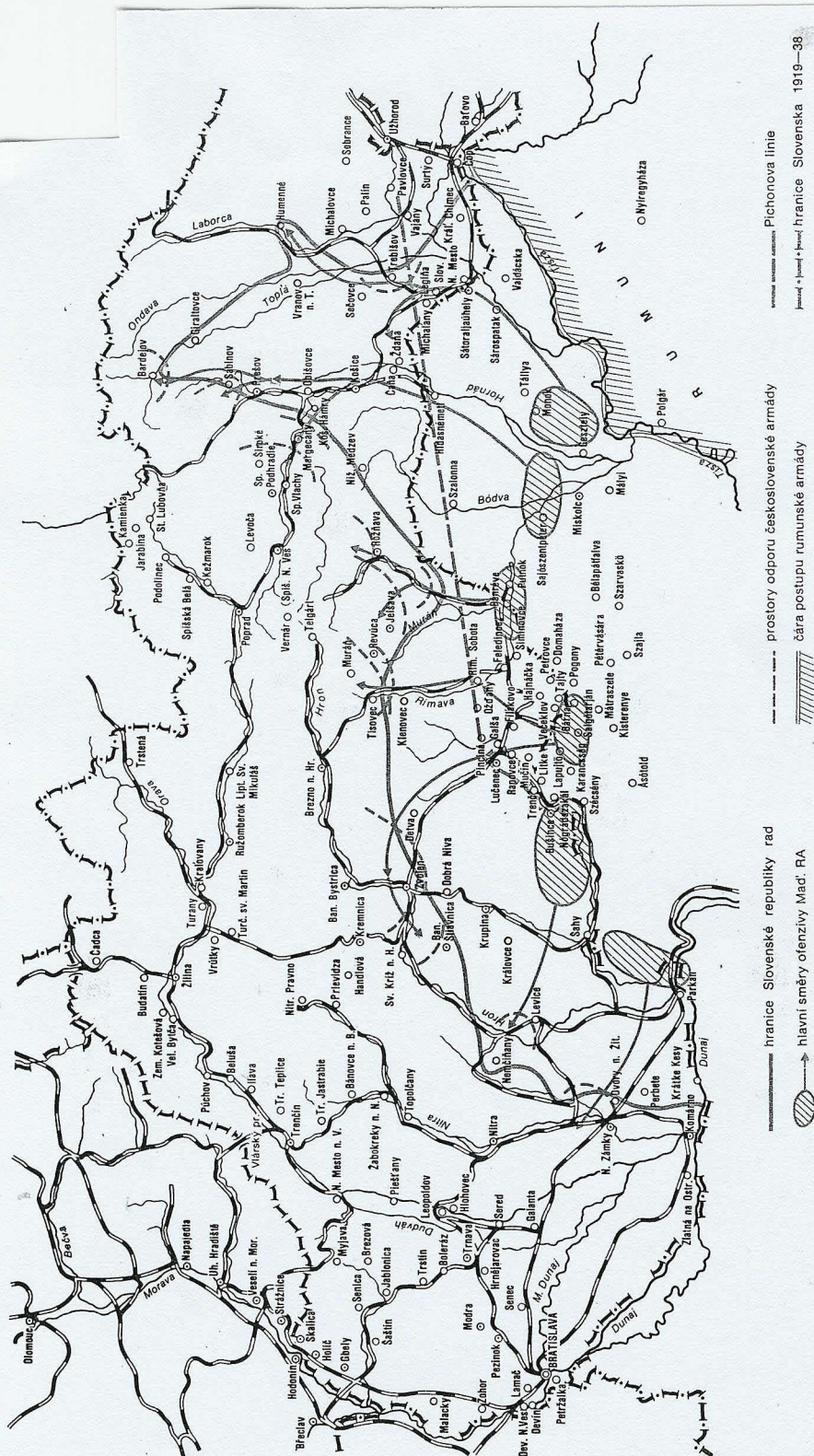
Příloha č. 4 Baterie italských legionářů brání Komárno před maďarskými bolševiky

TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: Boje o Slovensko 1918-1920*. Praha, 2005. ISBN 80-86328-68-6.

Příloha č. 5 Ukázka záznamu z vojenské kroniky

VÚA. Vojenské kroniky a fotoalba. Přír. čís. 351/II. Kronika pěšího pluku 46. I. Od října 1918 do března 1920. s. 120-121.

Příloha č. 3 Budování čs. obrany po ústupu v horském terénu v květnu 1919

Příloha č. 4 Baterie italských legionářů brání Komárno před maďarskými bolševiky

Kosi - železniční trat'. Tam však nepřítel, nebyl ještě příliš těsně - zatím dosti vzdálenou kolonou majora Bláby, vehl proti brigádě Kieffer čtvrtá vojska, jejichž přesile za pomoci pancéřového vlaku podařilo se vyrvat 35 nikem dosazení úspěchy a dokonce zatlačit tyto opět k Rybníku.

Ústup brigády od Hranu.

V této situaci přemocováno za nepatrných přestřelků hlídek a dne 17. června časně ráno narižzen brigádou Kieffer další ústup. Kolona mj. Bláby v důsledku situace u 7. č. p. divise ustoupila dne 18. června rovněž zpět a vrátila se do Banské Štiavnice.

I/92 setrval ku krytí ústupu ve svém postavení u mostu na výšlách na zápr. brodu řeky, kam se stáhla i I/92 s četou kulometů od Δ 276. Po provedení přechodu všech ustupujících částí přes most, přerušena přechodná trať za mostem vyháněním ručních granátů a zapálením prazic na mostě, aby maď. pancéřový vlak nemohl vlastní brigádu příliš rychle pronásledovati.

Přemocování u Mochovců.

Trupovi narižzen brzy na to rovněž ústupi opět přes Nemšény na Mochovec, kde měl společně s I/57 přemocovati. Tento pohyb se děl celkem nerušeně, avšak při blížení k Mochovcům v prvních ho-

dinách odpoledních, narazil předvoj I/92. opět na nepřítele, který přesed u Kalnice Horn, obsadil již sám vesnici.

Satně byla však vesnice obsazena pouze menším oddílem nepřítele, neboť tento bez boje ji opustil a stáhl se zpět po silnici Mochovec - Kalnica.

Oba prapory se ubytovaly na to samy ve vesnici, která zajištěna ve směru jihových. a východním polními strážemi I/92. pol. praporu, které zesílily narozkaz velitele komb. pluku 1. četou kulometů s podpovíčkem Šimanem. Letními pouřihy pro ubytování pouze západní části vesnice (I/92. severní polovice, I/54. jižní), aby tak v případě útoku, mohly vesnice rychle opustiti a zaujmouti výhodnější pozici na výšinách záp. Mochovce.

Vesnice sama ležela v údolí a nehodila se k obraně jsov ovládná ze skalních výšin po obou stranách se táhnoucích. Situace komb. pluku byla velmi nejistá, neboť v této tak nebezpečné situaci neměl nijakého spojení s ostatními částmi brigády, jelikož 35. pluk nacházel se v postavení u Nemčezny téměř 5 km daleko.